

Академія пана Ляпки

Ян Бжехва

Переклад Ірени Барановської

ПОВІСТЬ-КАЗКА

Ця та інші казки

Звати мене Адам Незгодка, мені дванадцять літ, і я вже півроку навчаюся в академії пана Ляпки. Вдома мені ні в чому не велося. Я завжди запізнювався до школи, не встигав поробити домашні завдання, руки в мене були як глиняні. Все падало на підлогу, все ламалося, склянки та блюдця, не встигав я й оком кліпнути, розліталися на друзки. Я терпіти не можу крупнику й моркви, а мене тільки й змушували їсти крупник та моркву — це, мовляв, дуже поживно й корисно для здоров'я. І коли я на додачу до всіх нещасть заляпав чорнилом скатерку, новий мамин костюм і двоє своїх штанів, батьки твердо стали на тому, щоб віддати мене в науку й на виховання до славнозвісної академії пана Ляпки.

Академія міститься в кінці Шоколадної вулиці, у великому триповерховому будинку, спорудженому із кольорової цегли. На третьому поверсі пан Ляпка зберігає свої найважливіші таємниці. Жодній живій душі не дозволено заходити туди. Та якби хто й поткнувся — все одно нічого б не вийшло, бо сходи в академії сягають тільки другого поверху, й сам пан Ляпка дістається до своїх таємниць через димар. На першому поверсі розташовані класи, в яких ми навчаємось. Тут-таки, на першому поверсі,— наші спальня та їдальня, на другому поверсі мешкає пан Ляпка з Матеушем. Живуть вони в одній-єдиній кімнатці, а решта всі замкнені.

Пан Ляпка приймає до своєї академії тільки тих хлопців, імена яких починаються з букви "А", бо, як він каже, не варто запаморочувати собі голову всіма літерами абетки. Отож в академії навчається чотири Адами, п'ять Августів, три Анджеї, три Альфреди, шість Антоніїв, один Артур, один Альберт і один Анастазі — всього двадцять чотири учні. Самого пана Ляпку звати Амброжи. У всій академії один-єдиний Матеуш — не на "А". Але Матеуш, зрештою,— не учень. Це вчений шпак пана Ляпки. Він зовсім вільно розмовляє, щоправда, досить своєрідно: в кожному слові опускає початок і вимовляє тільки закінчення.

Коли він, приміром, відповідає на телефонний дзвінок, то, як правило, каже:

— Ошу, є мія ана пки!

Що означає:

— Прошу, це академія пана Ляпки.

Звичайно, сторонньому тут годі щось уторопати, але пан Ляпка та його учні прекрасно розуміють Матеуша. Матеуш готується з нами до уроків і часто заміщає пана Ляпку, коли той іде ловити метеликів на другий сніданок.

Але стривайте! Я зовсім забув розповісти, що наша академія стоїть серед величезного парку, змереженого долинами, ярами та ровами, а ще обнесеного високим

муром. Нікому не дозволяється виходити за мур без пана Ляпки. Адже це не звичайний мур. З одного боку, того, що з вулиці, він гладенький, із великою заскленою брамою посередині. А з трьох інших боків у мурі одна побіля одної безконечною вервечкою стоять залізні хвіртки, замкнені на маленькі срібні замочки.

Всі ці хвіртки ведуть до різних сусідніх казок, з якими пан Ляпка підтримує щирі дружні стосунки. На кожній хвіртці — табличка з назвою казки. Тут є казки Андерсена та братів Грімм, казка про Лускунчика, про рибалку та рибку, про вовка, що вдавав жебрака, про сирітку Марисю і гномів, про Качку-дивачку й багато інших. Ніхто напевне не знає, скільки всіх хвіртко, бо хоч як пильно візьмешся рахувати їх, все одно зіб'єшся. Там, де спершу налічував дванадцять, потім їх виявляється двадцять вісім, а там, де, здавалось би, їх має бути дев'ять, раптом налічуєш тридцять одну чи тридцять шість. Навіть Матеуш не знає, скільки всіх казок, і каже: "Оже о, а оже істі", що означає: "Може, сто, а може, двісті".

Ключики від хвіртко пан Ляпка зберігає у великій срібній скриньці, завжди знаючи, який ключик до якого замочка. Часто він посилає нас до тої чи іншої казки з певним дорученням. Здебільшого його вибір падає на мене, бо я рудий і зразу привертаю увагу. Якось, коли не було сірників, пан Ляпка гукнув мене, дав золотого ключика і сказав:

— Адасю, поскач до казки добродія Андерсена про дівчинку з сірниками й попроси для мене коробочку сірників.

Неабияк зрадівши, я помчав до парку й — сам не знаю як — зразу втрапив до потрібної мені хвіртки. За мить я вже був по той бік огорожі. Перед очима слалася вулиця незнайомого міста, по ній плавом плив люд, а ще падав сніг, хоч на нашому боці стояло літо.

Всі перехожі тремтіли від холоду, якого я зовсім не відчував. І на мене не впала жодна сніжинка.

Від здивування я не зміг зрушити з місця. Коли це підходить до мене якийсь літній сивий чоловік. Погладив мене по голові, усміхнувся й каже:

— Ти не впізнаєш мене? Я — Андерсен. Тебе дивує, що тут зима й падає сніг, а у вас — червень і доспівають черешні. Чи не так? Але ж не забувай, хлопче, що ти з іншої казки. Яке в тебе до нас діло?

— Я, даруйте, прийшов по сірники. Мене прислав пан Ляпка.

— А, ти від пана Ляпки? — радісно промовив Андерсен. — Я його дуже люблю. Отож будуть тобі сірники.

По цих словах він ляснув у долоні, й за мить із-за рогу вулиці з'явилася скульчена від холоду маленька дівчинка з сірниками. Андерсен взяв у неї одну коробочку, простяг мені й сказав:

— На ось, неси панові Ляпці. І перестань плакати. Нічого побиватися над цією дівчинкою. Вона замерзла, вона бідна. Але ж це — не насправді. Це казка. Тут усе — вигадка.

Дівчинка усміхнулась до мене, махнула на прощання рукою, і Андерсен вивів мене до хвіртки.

Коли я розповів хлопцям, що познайомився із самим Андерсеном, усі мені неабияк позаздрили.

Потім я не раз навідувався до різних казок: то треба було принести пару чобіт із казки про Кота в чоботях, то привести самого Кота, бо в таємних комірчинах пана Ляпки завелися миші. А то нічим було підмести подвір'я, й довелось позичити мітлу у відьми із казки про Лису гору.

А то ще було таке: одного чудового дня в нас з'явився чоловік у просторому оксамитовому каптані, в коротких оксамитових штанах ще й у капелюсі з пером. Він зажадав бачити пана Ляпку.

Всіх нас дуже цікавило, хто він, цей незнайомець. Пан Ляпка довго перешіптувався з ним, частував його пілюльками для вирощування волосся, які за звичкою й сам без упину ковтав, а потім, кивнувши мені та одному з Анджеїв, сказав:

— Слухайте-но, хлопці, наш гість прибув із казки про Сплячу царівну й сімох богатирів. Учора двоє богатирів пішли до лісу й не вернулися. Ви розумієте, що так закінчиться казка не може. Отож віддаю вас на дві години в повне розпорядження цього добродія. Тільки не запізнюйтесь на вечерю.

— Еря де ед тою! — гукнув Матеуш, що мало означати: вечеря буде перед шостою.

Ми пішли за вбраним в оксамитові шати дядечком. Дорогою він розповів нам, що доводиться одним із братів Сплячій царівні і що нам теж слід вдягтися в таке, як у нього, оксамитове вбрання. Ми охоче згодились, бо обом кортіло подивитися на Сплячу царівну. Не буду переповідати самої казки, її кожен знає. Скажу тільки: за те, що ми брали в ній участь, Спляча царівна, прокинувшись, запросила мене з Анджеєм на підвечірок. Мабуть, не всі бачили, що їдять на підвечірок царівни, а надто царівни з казок. Спочатку слуги внесли на тацях величезні стоси тістечок із кремом і крем окремо у великих срібних мисках. Кожен із нас з'їв стільки тістечок, скільки подужав. До тістечок подали шоколад, кожному по три склянки зразу, і в склянках зверху рясно плавали шоколадинки. На столі у великих полумисках лежали хитро виліплені з тіста й майстерно випечені різні звірята й ляльки, а ще було повно мармеладу, цукерок, цукатів. Потім у кришталевих вазах подали виноград, персики, мандарини, полуниці й силу-силенну інших ягід та фруктів. А по всьому тому почастували морозивом у шоколадних стаканчиках.

Царівна усміхалась до нас і припрошувала їсти ласощів якомога більше, ніщо, мовляв, нам не зашкодить. Адже давно відомо, що в казках нікому не буває кепсько від переїдання, тут усе не так, як насправді. Я сховав до кишені кілька стаканчиків із морозивом, щоб принести хлопцям, але морозиво розтало й потекло мені по ногах. Добре, що ніхто цього не помітив.

Коли ми досхочу начастувалися, царівна наказала впрягти в маленьку карету двох поні й довезла нас під самісінькі мури академії.

— Уклін від мене панові Ляпці,— сказала вона на прощання.— Попросіть його, щоб завітав до мене на метелики в шоколаді.— І по хвилі додала: — Багато я наслухалася про казки пана Ляпки. Отож коли-небудь з радістю його навідаю.

Так я дізнався, що в пана Ляпки є свої власні казки, хоч почути їх мені вдалося набагато пізніше.

Я став поважати пана Ляпку ще більше й вирішив заприятелювати з Матеушем, щоб про все довідатись від нього.

Матеуш узагалі не балакучий, а бувають дні, коли він ні з ким не перемовиться й словом.

Пан Ляпка проти його зятяності має спеціальні ліки-веснянки.

Не пам'ятаю, чи я вже казав, що геть усе обличчя пана Ляпки поцятковано веснянками. Спершу мене найдужче дивувало, чого це веснянки щодня змінюють своє місце: сьогодні вони рясніють у пана Ляпки на носі, завтра — на чолі, а післязавтра — на бороді чи на шиї. Виявилось, що все це через неухважність пана Ляпки. На ніч він збирає всі веснянки й ховає їх до золотої табакерки, а вранці знов прилаштовує на обличчя, але щоразу на інше місце. Пан Ляпка ніколи не розлучається зі своєю табакеркою, де в нього багато запасних веснянок, різних і розміром, і забарвленням.

Щочетверга з міста приходить перукар, на ім'я Філіп, і приносить для пана Ляпки свіжих веснянок — він бритвою зшкрібає їх з обличчя своїх клієнтів, коли голить їх! Пан Ляпка пильно переглядає веснянки, приміряє перед дзеркалом, а вже потім ховає до табакерки.

В неділю й на свята пан Ляпка рівно об одинадцятій виголошує:

— Ну, а зараз обновимо веснянки.

По цих словах він бере з табакерки чотири-п'ять найбільших і найкращих веснянок і наліплює їх собі на ніс.

На думку пана Ляпки, немає нічого кращого за великі червоні й жовті веснянки.

— Од веснянок людина розумнішає, до того — вони оберігають від нежиті,— часто нагадує нам пан Ляпка.

Коли ж хтось із учнів добре відповість на уроці, пан Ляпка урочисто дістає з табакерки веснянку й прилаштовує її щасливчикові на носі.

— Носи, хлопче, з гідністю цю нагороду,— каже він.— Ніколи не знімай її. Це найвища відзнака, яку тільки можна здобути в моїй академії.

Один з Августів здобув уже аж три великі веснянки, а дехто з хлопців дістає по одній, по дві; всі вони носять їх з неабиякою гордістю. Я дуже заздрю їм і все віддав би, щоб і собі здобути таку відзнаку. Та пан Ляпка каже, що в мене ще зовсім мало знань.

Матеуш теж не байдужий до веснянок пана Ляпки. Він має їх за найсмачніші ласощі. Тільки-но Матеуш зятято умовкне, пан Ляпка знімає зі свого обличчя найзужитішу веснянку й дає її Матеушеві, щоб той з'їв. І Матеуш знов починає розмовляти.

Одного дня — а було це в червні — пан Ляпка заснув у парку й незчувся, як його покусали комарі. Він заходився так завзято чухати свого носа, що здряпав усі веснянки. Я тихесенько визбирав їх у траві й заніс Матеушеві. Відтоді він заприятелював зі мною й розповів незвичайну історію свого життя.

Перекажу її, нічого не змінюючи, тільки долучатиму до кожного з Матеушевих слів

початок.

Незвичайна Матеушева розповідь

Я не птах — я короленко. Коли я був маленький, мені часто розповідали казки, як люди обертаються на птахів та звірів. Я ніскілечки не вірив тим вигадкам.

Аж раптом моє власне життя повернуло зовсім у казковий бік.

Народився я в королівській родині, був одинчиком і з часом мав успадкувати трон могутнього володаря. Мешкав я в оздобленому мармуром та золотом палаці, висланому перськими килимами, кожную мою забаганку виконували догідливі міністри й придворні, кожную мою сльозу, коли я плакав, брали на облік, про кожную усмішку робили запис у спеціальній книзі королівських усмішок. А тут... тут я шпак, що почувається чужим як поміж птахами, так і між людьми.

Мій батько був могутній король. Мільйони людей тремтіли, зачувши саме його ім'я. Він володів незліченними скарбами й палацами, золотими коронами, скіпетрами, коштовним камінням — одне слово, в нього було те, що іншим навіть уві сні не снилося.

Моя мати теж була королівського роду, і слава про її красу линула по всьому світу. Мав я чотирьох сестер, і всі повиходили заміж за королів: одна — за іспанського, друга — за італійського, третя — за португальського, четверта — за голландського.

Наші судна панували на всіх морях, а військо було таке велике й могутнє, що ми не боялися ніякого ворога, і всі королі світу запобігали ласки й прихильності мого батька.

Змалечку я захопився полюванням і верховою їздою. В моїй власній стайні було сто двадцять скакунів арабської та англійської породи і сорок вісім диких мустангів.

У моїй зброярні були мисливські рушніці, злагоджені найкращими зброярами й спеціально підігнані до мого зросту, мого плеча та ока.

Коли мені виповнилося сім літ, мій вельможний батько приставив до мене дванадцять найвизначніших учених і повелів їм навчати мене всього того, на що вдатні самі.

Навчався я гарно, але жагуче бажання їздити верхи й полювати ні на мить не полишало мене, і я ні про що інше й думати не міг.

Батько, непокоячись про моє здоров'я, заборонив мені сідати в сідло.

(Я ридма ридав, а чотири фрейліни старанно збирали мої сльози у кришталеву пляшечку. Коли пляшечка наповнилася по вінця, за нашими звичаями, на цілих три дні було оголошено всенародну жалобу. Всі вдягалися в чорні шати. Прийоми, бали, бенкети заборонили. До половини щогли було спущено прапора, а все військо на знак смутку повідчіпляло шпори.

Я так нудьгував за своїми кіньми, що мені й шматок до рота не ліз; я не хотів учитися й цілі дні просиджував на маленькому троні, ні до кого не озиваючись і не відповідаючи на жодне запитання.

Усі вчені, а також моя матінка без кінця-краю умовляли короля скасувати власний наказ. Але марно. Батько не мав звички ламати своє слово.

Він сказав:

— Моя батьківська й королівська воля непохитна. Здоров'я спадкоємця трону я

ставлю вище, ніж забаганку сина. Серце крається, коли я дивлюся на його зажуру, та буде так, як радять мої придворні медики. Короленко не сяде на коня доти, поки йому не виповниться чотирнадцяти літ.

Не можу збагнути, чого придворні лікарі заборонили мені їздити верхи, адже всім відомо, що я один із кращих у країні вершників і що правлю конем так само ловко, як мій батько королівством.

Вночі мені снилися мої скакуни, мої улюблені коні, крізь сон я шепотів їхні імена, які так добре пам'ятав.

Якось серед ночі мене розбудило тихе іржання під вікном. Я підхопився з ліжка й визирнув у двір. На стежці стояв під сідлом мій найкращий кінь Алі-Баба. Він, мабуть, не раз чув, як я кличу його. А зараз, уздрівши мене, радісно заіржав і підстрибнув до самісінького вікна. Я навпомацки одягся, вхопив рушницю і тихенько скочив через вікно просто на спину Алі-Бабі. Кінь рвонув з місця, перемайнув через один паркан, другий і поскакав, не вибираючи дороги, світ за очі. Якийсь час ми мчали при світлі місяця, аж дух захоплювало, а коли я впевнився, що за нами ніхто не женеться, то смикнув за повід і повернув коня до лісу, який мрів у далині.

Сп'янілий від нічної їзди, я геть забув про батькову заборону і про те, що в лісі чатує небезпека. Тоді мені було вісім літ, але хоробрістю я не поступався п'ятьом королівським гренадерам.

Коли я дістався до лісу, кінь неабияк занепокоївся — уповільнив ходу, а потім затремтів, заіржав і зупинився як укопаний.

На лісовій стежині проти Алі-Баби стояв величезний вовцюга. Він вишкірив страхітливі ікла, з писка в нього текла піна.

Я натяг повід і вхопив рушницю. Вовк із вишкіреною пащею поволі рушив у мій бік.

Я заволав:

— Іменем короля наказую тобі, вовче, зійти з дороги, бо змушений буду тебе вбити!

Але вовк тільки зареготав, як людина, й сунув на мене далі.

Я звів курок, прицілювся і вліпив увесь заряд в роззявлену вовчу пащу.

Постріл був несхибний. Вовк скулився, ніби хотів стрибнути, і впав до ніг Алі-Баби. Я скочив на землю й підійшов до звіра. Та коли я зупинився перед ним, розглядаючи його дорідну голову, вовк, напруживши останні сили, ворухнувся і вгородив мені в праву ногу гостре, як ніж, ікло. Я відчув страшний біль, але за мить вовчі щелепи розтулилися, й голова його важко впала на землю.

Аж тут з усіх боків долинуло грізне вовче виття.

Напівмертвий від болю й жаху, я виліз на Алі-Бабу й почвалав назад до палацу. Коли дістався до саду, була ще ніч. Я під'їхав під вікно й прослизнув до покоїв, полишивши коня на самого себе. Жодна жива душа не помітила того, що я відлучався. Я швиденько ліг у ліжко й заснув як мертвий. А коли вранці прокинувся, то побачив шістьох лікарів і дванадцятьох мудреців, що схилились над моїм ліжком і скрушно хитали головами. З ноги в мене юшила кров.

Боячись батькового гніву, я й словом не прохопився про нічну пригоду та про свою

зустріч із вовком.

Спливав час, кров цебеніла з рани, й придворні лікарі ніяк не могли її зупинити. Запросили найславетніших столичних хірургів, але й ті не могли зарадити біді. Кров із рани текла щодалі дужче. Чутка про мою хворобу облетіла всю країну, юрми людей стояли посеред майданів і вулиць столиці на колінах і благали бога, щоб я одужав.

Матінка, вмиваючись слізьми, не відходила од мене, а батько розіслав по всіх усядах прохання надіслати найкращих лікарів.

Невдовзі їх наз'їжджалося стільки, що в палаці вже не вистачало для них покоїв.

Тому, хто втамує кров, батько пообіцяв винагороду, за яку можна було б придбати ціле королівство, але безсоромні заморські лікарі правили ще більше.

Вони плавом пливли повз моє ліжко, оглядали мене й вислуховували. Одні радили вживати різні краплі й ковтати пілюлі, інші натирали рану мазями й посипали дивовижними порошками. Були між них і такі, що тільки молились, або намагалися замовити кров. Та жоден із них не спромігся вилікувати мене: я марнів і згасав на очах, і кров точилася з рани без упину.

Коли вже всі втратили надію, що я видужаю, а лікарі, впевнившись у своїй безпорадності, покинули палац, сторожа доповіла, що прибув запрошений моїм батьком китайський мудрець.

Його неохоче провели до мого ліжка, бо ніхто вже не вірив у мій рятунок. Прибулий відрекомендувався придворним лікарем останнього китайського імператора й сказав, що його звати Пай Хіво.

— Лікарю Пай Хіво, порятуй мого сина! — став благати мій батько. — Якщо тобі поталанить зцілити його, дам тобі стільки діамантів, рубінів і смарагдів, скільки їх уміститься в цій кімнаті. Ми поставимо тобі перед палацом пам'ятник, а забажаєш — призначу тебе на першого міністра свого королівства.

— Найясніший мій пане і найсправедливіший володарю, — відповів лікар Пай Хіво, вклонившись земно, — прибережи скарби для бідняків. Недостойний я і пам'ятника — у мене в країні пам'ятники ставлять тільки поетам. Не хочу бути й міністром, щоб не впасти у твою немилість. Дозволь мені передусім оглянути хворого, а про винагороду поговоримо потім.

Він підійшов до мене, оглянув рану, притулився до неї вустами й заходився вдмухувати повітря.

Я вмить відчув, як додається мені сили, як кров швидше побігла у мене в жилах.

Коли за якийсь час лікар Пай Хіво відірвав уста від рани — її там уже не було.

— Короленко здоровий і може встати з ліжка, — сказав лікар, підвівшись і, за східним звичаєм, низько вклоняючись.

Король і королева з радощів заплакали й заходилися палко дякувати моему рятівникові.

— Якщо це не суперечить етикетові вашого двору, — сказав лікар, — я хотів би на кілька хвилин лишитись віч-на-віч із моїм шановним пацієнтом.

Король дав на те згоду, і всі вийшли з моєї спочивальні. А лікар присів на край

ліжка і сказав:

— Я вилікував тебе, мій юний короленку, бо знаю таємниці, неприступні для інших. Знаю також, де ти дістав цю рану. Ти застрелив царя вовків; сіроманці ніколи не забудуть цього й жорстоко тобі помстяться. Адже то був перший вовчий цар, що загинув од людської руки. Віднині на тебе чатує велика небезпека. Я дам тобі чарівну шапку богдиханів, яку мені вручив перед смертю останній китайський імператор, заповівши віддати її в гідні руки.

По тих словах він витяг із кишені маленьку круглу шапочку з чорного сукна з великим ґудзиком на маківці й додав:

— Візьми її, мій юний короленку, й бережи як зіницю ока. Коли тобі загрожуватиме небезпека, надінеш чарівну богдиханську шапку — і вмиг обернешся на будь-якого звіра чи птаха. А як загроза мине, смикнеш за ґудзик — і знов набудеш своєї королівської подоби.

Я подякував лікареві Пай Хіво за його надзвичайну ласку, а він поцілував мені руки і вийшов із спочивальні. Ніхто не бачив, як він покинув палац. Зник без сліду, ні з ким не попрощавшись й не вимагаючи винагороди за те, що вилікував мене.

Однак мій батько із вдячності лікареві Пай Хіво наказав улаштувати велике свято для всіх бідарів країни й роздати їм дванадцять мішків діамантів, рубінів та смарагдів.

Коли я видужав, то знов узявся до навчання і зовсім забув за верхову їзду та полювання.

Але спогад про те, що я застрелив царя вовків, повсякчас непокоїв мене. Спливали роки, а страхітлива вовча паща й хижі очі не йшли мені з думки.

Не забував я також і про застереження лікаря Пай Хіво, отож ніколи не розлучався з подарованою мені шапочкою.

Тим часом у королівстві зчинилося щось незвичайне. З різних кінців країни почали надходити вісті, що величезні вовчі зграї нападають на міста й села, нищать усе до живої душі.

На півдні королівства вони витолочили всі посіви й повернули на північ.

Скрізь на дорогах білили людські скелети й кістки худоби.

Знахабнілі сіроманці серед білого дня набігали на поселення й за мить спустошували їх.

Люди заходилися розсипати по лісах отруту, ставили капкани, копали вовчі ями, вони нищили страхітливих нападників крицею й залізом. Але вовки нападали щораз лютіше й зухваліше. Спорожнілі будинки правили їм за пристановисько. В цей тривожний час матері губили своїх дітей, чоловіки — жінок. Ревіння мордованої худоби не затихало ні на мить.

На боротьбу з вовками було вислано численні загони добре озброєних воїнів. Вони переслідували й нищили хижаків і вдень і вночі. Але ті плодилися так швидко, що почали загрожувати всьому королівству. Поступово заходив голод. Народ звинувачував міністрів і двір у бездіяльності й запродавстві. Хвиля невдоволення й розпачу росла й ставала дедалі загрозливішою. Вовки вдиралися в будинки й витягали з них охлялих

людей.

Король час від часу призначав нових міністрів, але ніхто не міг зарадити лихові.

Невдовзі вовки підступили до столиці. Не було такої сили, яка могла б зупинити їх. І ось одного ранку вони вдерлися до палацу. Я мав на той час чотирнадцять літ, але був дужий і сміливий. Вхопивши рушницю, я став біля дверей залу, де були мої батько й мати.

— Геть відціля! — заволав я грізно.

Я ладен був вистрелити, аж раптом один із воїнів-охоронців, що досі стояв біля входу до тронного залу, вхопив мене за руку й, наблизивши своє обличчя до мого, закричав:

— Ім'ям царя вовків наказую тобі, собако, дати їм дорогу, бо тут-таки випущу з тебе дух!

Я отетерів. Рушниця випала з рук, мені зробилося млосно, в очах потемніло — переді мною була червона паща вовчого царя.

Що сталося далі — не знаю. Коли я отямився, батьки мої були вже мертві, вовки бігали по палацові, а я лежав долі під потрощеними кріслами й уламками інших меблів. Голову мені було розбито. Я кликав на допомогу, але з вуст моїх злітали кінцівки фраз. Це тепер у мене на все життя.

Я збагнув, що лишився живий тільки тому, що мене привалило уламками.

"Що робити? — думав я. — Як вибратися з цього пекла? От коли б стати птахом і полетіти світ за очі!"

І тут я згадав про чарівну шапочку Пай Хіво. А чи при мені вона? Я сягнув до кишені. Є! Я вже хотів надіти її собі на голову, аж тут побачив — на шапочці немає гудзика. Я міг стати птахом, випурхнути з палацу, полетіти геть із цієї нещасної країни, але потім лишитися птахом довіку, без надії знов обернутися на людину!

Тут я почув, як наді мною щось сопе. З-за уламків меблів з'явилася величезна роззявлена вовча паща.

Гаятись не можна було й миті. Я надів шапочку й гукнув:

— Хочу стати птахом!

У ту ж мить я зробився малий-малесенький, а руки мої перетворилися на крила. Я обернувся на шпака, такого, власне, яким є й нині...

Я пурхнув на бильце якогось крісла й вилетів у вікно. Там була воля!

Я довго літав над рідною батьківщиною, але звідусіль долинали тільки зойки приреченого люду й виття вовків. Королівство мого батька було знищене.

Отак помстилися вовки за свого царя.

Ширяючи над землею, я оплакував смерть батьків і те лихо, що спіткало мій край. А згодом, трохи заспокоївшись, я став думати про загубленого гудзика від богдыханської шапочки.

Відтоді як лікар Пай Хіво подарував її мені, минуло шість років. Я багато мандрував по різних країнах і містах. Де й коли я загубив цього неоціненного гудзика, що без нього мені ніколи вже не стати людиною?!. Ніхто не може відповісти на це.

Я навідав кожну із своїх сестер, але жодна не зрозуміла моєї мови, і всі сприйняли мене за звичайнісінького птаха. Найстарша із сестер, королева іспанська, замкнула мене в клітці й подарувала принцесі на іменини. За кілька тижнів я набрид вередливій дівчинці, й вона віддала мене служниці, а та продала на базарі мандрівному купцеві за кілька мідяків.

Відтоді я переходив із рук у руки, й нарешті на пташиному базарі в Саламанці мене придбав заморський учений — його зацікавила моя мова. Звали цього вченого Амброжи Ляпка.

Дивацтва пана Ляпки

Матеушева розповідь вразила мене. І я запрягся зробити все можливе, щоб знайти загубленого гудзика й вернути короленкові його людську подобу.

Я заходився ретельно збирати всі гудзики, особливо ті, що траплялися мені поза академією пана Ляпки — у трамваї, на вулиці, ба навіть у сусідніх казках. Непомітно я відтинав їх ножичком од пальт, жакетів і піджаків, де тільки випадала нагода. За це мені частенько неабияк перепало.

Листоноша штовхнув мене в калюжу, якийсь горбань одшмагав кропивою, а літня добродійка, що в неї я відірвав гудзика від плаща, побила мене парасолькою.

Та це не зупинило мене, і я можу сміливо сказати — на весь окіл годі шукати гудзика, якого не було б у моїй колекції.

Я назбирав сімдесят вісім дюжин гудзиків — усі різні. Та, на жаль, жоден не підходив до Матеушевої шапочки. І я поклявся шукати доти, поки не знайду чарівного гудзика лікаря Пай Хіво.

Одного тільки не збагну: чого за це не взявся пан Ляпка. Якби він тільки захотів, то відразу знайшов би клятого гудзика й розчаклував безталанного короленка. Панові Ляпці все приступне! Немає жодного діла, яке було б йому не під силу!

Він може будь-коли сказати, хто що думає; може сісти в крісло, яке мало б стояти поруч нього, але якого насправді немає; може літати, як надувна кулька; може з маленьких предметів робити великі й навпаки; вміє з барвистих скелець наготувати різних страв, а то ще зніме полум'я свічки й кілька днів носить його в кишені жилетки.

Одне слово, він всемогутній.

Якось, коли я думав про все це на уроці, пан Ляпка насварився на мене пальцем і сказав:

— Послухайте, голуб'ята! Декому з вас здається, що я — чарівник чи штукар. Тим, хто так вважає, скажіть, що вони — телепні. Я кохаюсь у винахідництві й чудово знаюся на казках. От і все. Та коли ви хочете Приписувати мені якісь дивовижі, то це мене не обходить. Можете фантазувати, скільки вам заманеться. Я не втручаюся в чужі справи. Смішно тільки, що дехто вірить, ніби людина може перетворитися на птаха. Правда, Матеуше?

— Авда, авда! — заволав Матеуш із внутрішньої кишені сюртука пана Ляпки.

— Як на мене, — вів далі пан Ляпка, — все це чистісінької води вигадки.

— Ну, а казки, пане професор, теж вигадки? — раптом спитав Анастасі.

— З казками буває по-всякому,— сказав пан Ляпка.— Дехто, приміром, вважає, що я теж вигаданий і моя академія вигадана. Але це неправда...

Всі учні щиро люблять і шанують пана Ляпку, бо він дуже добрий і ніколи не гнівається.

Якось він зустрів мене в парку, всміхнувся і сказав:

— Тобі неабияк личить руде волосся, хлопче! — І, допитливо поглянувши на мене, додав: — Ти подумав зараз, що мені десь літ сто. Чи не так? А тим часом я на двадцять років молодший за тебе.

Мені й справді майнуло це в голові — тож стало прикро, що пан Ляпка вгадав мої думки. Однак я довго питав себе, як це може бути, що пан Ляпка на двадцять років молодший за мене.

Потім я дізнався від Матеуша, що на другому поверсі, де вони мешкали з паном Ляпкою, стоїть двоє ліжечок завбільшки з коробочку на цигарки, і що в них вони сплять. Не диво, що в такому ліжечку вміщається шпак. Але пан Ляпка?! Можливо, Матеушеві тільки так ввижається, а може, це вигадки, однак він розповідав мені, що завжди опівночі пан Ляпка починає меншати й кінець кінцем стає крихітний, як немовля. Волосся, вуса й борода в нього випадають, і він лягає в маленьке ліжечко, що стоїть поряд із ліжечком Матеуша.

На світанку пан Ляпка встає, вкладає собі до вуха збільшувальну помпочку і вже за мить більшає. Потім ковтає кілька пілюльок для вирощування волосся і в такий спосіб хвилин за десять вертає собі звичайну подобу.

Помпочка пана Ляпки заслуговує, щоб про неї розповісти докладніше. Зовні вона схожа на маслянку від швейної машинки. Коли пан Ляпка прикладає помпочку до якого-небудь предмета й натискує на її денце, предмет тут-таки починає більшати. Завдяки цьому пан Ляпка за мить може перетворитися з немовляти на дорослу людину; завдяки цьому на обід для всієї академії вистачає шматочка м'яса завбільшки з долоню — з нього роблять стільки смажених, що її годі й з'їсти. Але помпочка збільшує предмети тільки за потреби, а коли потреба минає, предмет знову меншає. Саме тому пан Ляпка опівночі стає зовсім манюнім, а всі ми, тільки-но з'їмо смаженю, відчуваємо такий голод, ніби й рісочки в роті не мали. Отож мусимо на десерт з'їдати що-небудь наготовлене з кольорових скелець.

Але без десерту можна прожити, тож чари помпочки на нього не діють, і кольорових скелець треба мати чимало. Це нас дуже засмучує, проте пан Ляпка обіцяв, що збільшувати солоденьке він навчиться іншим способом.

На перший сніданок пан Ляпка з'їдає кілька кольорових скляних кульок і запиває їх зеленою настоянкою. Ця настоянка, каже Матеуш, повертає пана Ляпку до пам'яті, бо під час сну пан Ляпка геть усе забуває. Якось уранці настоянка кінчилася, й пан Ляпка не міг пригадати, ні хто він такий, ні як його звати; він не впізнав ні своєї академії, ні учнів, ба навіть Матеуша називав Трезором, начебто це був не шпак, а пес.

Пан Ляпка ходив як божевільний по академії і волав:

— Добродію Андерсен! Я згубив учорашній день. Ясю! Малгосю! Куд-ку-дак! Я

курка! Зараз знесу яйце! Верніть мені мої веснянки!

Якби Матеуш не полетів за море й не позичив у трьох веселих гномиків пляшку зеленої настоянки, пан Ляпка напевне зсунувся б із глузду, а від його славнозвісної академії не лишилось би й сліду.

Після першого сніданку пан Ляпка наліплює на обличчя свої веснянки й починає вдягатися. Варто розповісти про те, який із себе пан Ляпка і в що він одягається.

Пан Ляпка — середній на зріст, але не збагнеш — товстий він чи худий, бо просто тоне в своїй одежі. Він носить широчезні шаровари, які подеколи, надто за вітряної погоди, скидаються на надувну кулю, неймовірно просторий, довгий із стоячим коміром сюртук чи то шоколадного кольору, чи бордо, оксамитну лимонного кольору жилетку із скляними, наче слива, гудзиками, а замість галстука в нього — оксамитовий бант. Особливо химерні на одежі пана Ляпки кишені, яких годі й полічити. На штанях — шістнадцять кишень, а на жилетці — аж двадцять чотири. Тим часом сюртук має тільки одну кишеню, та й ту ззаду. Призначено її для Матеуша, який має право вмошуватись у ній, як тільки йому заманеться.

Коли пан Ляпка приходить уранці в клас і сідає в своє крісло, з кишені його сюртука раптом лунає:

— Ага, ак! Що означає:

— Увага, шпак!

Пан Ляпка квапливо відкидає полу сюртука й дуже обережно, щоб не придушити Матеуша, опускається в крісло.

Слід сказати, що така обачність не завжди потрібна, бо частенько пан Ляпка, зайшовши до класу, каже:

— Адасю, прибери крісло.

Я виконую розпорядження пана Ляпки, й він там, де щойно стояло крісло, зручненько сідає на повітря.

В кишенях жилетки пана Ляпки лежить сила різних речей, і це викликає подив та заздрість усіх учнів академії. Є там пляшка із зеленою настоянкою, табакерка із запасними веснянками, збільшувальна помпocka, снотворний квас, про який я розповім далі, кольорові скельця, кілька вогників свічок, пілюльки для вирощування волосся, золоті ключики та інші скарби.

Кишені у нього в штанях, як на мене, бездонні. Пан Ляпка може сховати в них, що тільки забажає, а потім забуває, що там і скільки лежить. Матеуш розповідав: перед тим як лягти спати, пан Ляпка вивертає кишені своїх штанів і все, що в них є, складає в сусідній кімнаті; а буває і так, що однієї кімнати замало — доводиться відчиняти і другу, й третю.

Голова в пана Ляпки така, якої немає ні в кого. Зверху на ній пишна чуприна, що міниться всіма барвами райдуги. Внизу густа скуйовджена борода, чорна як смола.

Ніс у пана Ляпки величезний. Він напрочуд рухливий і повертається то ліворуч то праворуч, залежно від пори року. На носі сидить срібне пенсне, схоже на маленький велосипед, під носом ростуть довгі жорсткі вуса апельсинового кольору. Очі в пана

Ляпки немов два буравчики, і, якби не пенсне, він би всіх просвердлював ними наскрізь.

Пан Ляпка бачить геть усе: і те, що в полі зору, й те, що неприступне звичайному оку — для цього він має певні засоби.

В одному з погребів зберігаються різнобарвні надувні кульки з причепленими до них маленькими кошичками. Тижнів зо два тому я дізнався, нащо вони панові Ляпці.

Сталося це так: коли ми по обіді вставали з-за столу, прибіг із міста Філіп і сповістив, що там, де перетинаються Резедова і Смішна вулиці, поламався трамвай, перегородив дорогу, й ніхто не може його відремонтувати. Пан Ляпка наказав принести з погреба одну надувну кульку, поклав у прив'язаний до неї кошичок своє праве око, й за мить кулька полетіла в місто.

— Збирайтеся, хлопці, в дорогу,— сказав Ляпка.— Зараз я побачу, що скоїлося з трамваем, і ми помандруєм його рятувати.

І справді, за п'ять хвилин повітряна кулька прилетіла назад і впала панові Ляпці просто до ніг. Пан Ляпка вийняв із кошичка око, прилаштував його на Місце і сказав, усміхаючись:

— Тепер мені все відомо: ліве заднє колесо трамвая не змащене, а в переднє колесо набилося піску. Крім того, над трамваем перетерся дріт, а у водія спухла печінка. Рушаймо! Анастазі, відчиняй браму! Швиденько! Кроком руш!

Ми вишикувались по четверо і вийшли на вулицю, пан Ляпка — за нами. Він зняв з носа пенсне, приклав до нього збільшувальну помпochку, й пенсне почало рости. Коли воно стало таке, як велосипед, пан Ляпка сів на нього й поїхав попереду, вказуючи нам дорогу.

Незабаром ми дісталися до вулиці Смішної. Впоперек неї стояв порожній трамвай, загальмувавши весь рух. Кілька слюсарів і механіків, сопучи і втираючи піт, тупцювали біля нього.

Побачивши пана Ляпку, всі розступились. Пан Ляпка звелів нам узятися за руки й стати довкола трамвая. Він підійшов до водія, що скорчився від болю, й дав йому ковтнути невеличке блакитне скельце. Потім дістав із своїх бездонних кишень невеличку слухавку, молоточок, пластир, скляну баночку з жовтою маззю і пляшку йоду, обстукав трамвай з усіх боків, ретельно вислухав, далі змастив маззю мотор та кермо, а вісь покropив йодом і по всьому тому, видряпавшись на дах, з'єднав дріт пластирем там, де він перетерся.

Усе це тривало не більше як десять хвилин.

— Ремонт закінчено! — урочисто сказав пан Ляпка.— Можна їхати!

Водій з веселою усмішкою скочив у кабінку, повернув кермо, і трамвай легко покотив рейками. А ми помандрували слідом за ним додому, горланячи "Марш академії пана Ляпки".

За кілька днів по тому я бачив ще раз, як пан Ляпка, кажучи його словами, посилав око на оглядини.

Ми лежали в парку над ставком і записували в зошитах жаб'яче кумкання. Пан

Ляпка навчив нас розпізнавати в тім кумканні окремі склади, й виявилося, що з них можна складати вірші.

Я сам, наприклад, склав он якого віршика:

*Якось місяць впав у став,
Бо чимало мав там справ,
Щупаки, плітки, лінки
Закричали: "Хто такий?"
Місяць їм відповіда:
"Я — рибина золота".
А рибалка не куняв —
На гачок його впіймав,
Смажив цілу ніч у тісті
Й заходився вранці їсти.*

Отож сиділи ми над ставом. Пан Ляпка дивився на воду. Й раптом так необачно похилився, що із жилетки в нього випала збільшувальна помпчка. На наших очах вона бовтнула у воду й пішла на дно.

Я скочив у ставок, за мною кілька хлопців. Ми довго хлюпались, пірнали, але помпчки не знайшли.

Тоді пан Ляпка вийняв праве око, кинув його у воду і сказав:

— Посилаю око на оглядини. Зараз я дізнаюся, де лежить помпчка.

За мить око зринуло над водою, і пан Ляпка, прилаштувавши його на місце, заволав:

— Бачу! Лежить у ямі, де зимують раки, за чотири метри від берега.

Я знову пірнув і справді знайшов помпчку якраз там, куди показав пан Ляпка.

А за тиждень до цього пан Ляпка теж неабияк здивував нас.

Він наказав, щоб йому принесли з погребя блакитну повітряну кульку, поклав у кошичок своє праве око й промовив:

— Посилаю його на Місяць. Хочу довідатись, хто на Місяці живе, й написати для вас казку про його жителів.

Кулька злинула в небо й досі не повернулася. Та пан Ляпка каже, що Місяць дуже високо і що кулька повернеться десь аж під Новий рік. Поки що він бачить на одне око, а друге геть заліпив собі пластирем.

Та стривайте, я ж маю розповісти про його повсякденне життя. Вранці пан Ляпка вдягається і зразу ж сходить у клас. Власне, не сходить, а з'їжджає бильцями, осідлавши їх, як коня, й обома руками притримуючи на носі пенсне. В цьому не було нічого дивного, якби пан Ляпка так само легко не виїжджав бильцями нагору. Він робить глибокий вдих, надуває щоки — і стає легесенький, як пір'їнка. В такий спосіб пан Ляпка не тільки виїжджає бильцями, а й може вільно зринати догори, коли тільки йому заманеться, надто тоді, коли береться ловити метеликів. Метелики над усе смакують панові Ляпці, на другий сніданок він не визнає нічого іншого.

— Запам'ятайте, хлоп'ята,— якось сказав нам пан Ляпка,— про те, яка їжа на смак,

залежить не від неї самої, а від кольору. Мені страви ні до чого, я ситий від пілюльок, що з їхньою допомогою вирощую волосся. Проте в мене дуже вибагливе піднебіння, тому я люблю різні делікатеси. І їм я тільки все кольорове, зокрема, метеликів, квіти, різні барвисті скельця та інші страви, які сам і фарбую в якийсь смачний колір.

Хлопцям здається, що злетіти в повітря, як це робить пан Ляпка, легше легкого. І вони надувають щоки, наслідують рухи пана Ляпки — але все це марна праця. В Артура з натуги аж кров пішла носом, а один з Антоніїв мало не луснув.

Я й собі не раз пробував це робити, але минав день за днем, і всі мої намагання, незважаючи на поради пана Ляпки, лишалися марні.

Коли це минулої неділі, по обіді, я щонайглибше вдихнув у себе повітря й раптом відчув дивну полегкість, а потім, надувши щоки, побачив, як земля тікає у мене з-під ніг. Я злинув угору! Ошелешений, я злітав вище й вище, і трапилася зі мною дивовижна пригода, яка вразила навіть самого пана Ляпку.

Навчання в академії

— Удка, вати! Що означає:

— Побудка, вставати!

Ми підхоплюємося з ліжок, миттю вдягаємось, бо мало не вмираємо з цікавості, чого нас цього разу навчатиме пан Ляпка.

Спальня наша досить простора. Уподовж стін стоять умивальники, і в кожного з нас свій душ. Вмиваємось ми з неабиякою насолодою, бо з душа тече газована вода із сиропом, до того ж сироп щодня інший. Якщо казати про себе, то найстаранніше я миюся в середу, коли вода тече з малиновим сиропом, а це мені смакує найбільше. Сиропи пана Ляпки гарно миляться й дають багато піни, отож наша спальня вранці схожа на величезні ночви із змилинами.

Зодягаємось всі ми в сині сорочки, білі довгі штани, сині панчохи й білі черевики. Якщо хто-небудь із хлопців щось укоїть або не вивчить уроку, то на покарання мусить цілий день носити жовтого в зелені горошинки галстука. Галстук досить гарний, і кожен із нас мав би одягати його з великим задоволенням, а проте кому випаде його почепити, той ходить як причмелений.

О пів на шосту, прихопивши із собою сонні люстерка, ми йдемо до їдальні снідати.

Посеред їдальні стоїть величезний круглий стіл, за яким кожен учень має своє постійне місце. Шибки у вікнах різнобарвні, що неабияк поліпшує смак розмаїття страв.

Пан Ляпка снідає і вечеряє окремо, а за обідом злітає над столом у повітря і з коновки поливає наші страви різними соусами. Кожен соус має певну властивість: білий зміцнює зуби, блакитний поліпшує зір, жовтий регулює дихання, сірий очищає кров, зелений поліпшує настрій.

Матеуш умощується на вазоні, який стоїть посеред столу, і стежить, щоб ми нічого не лишали в тарілках. О шостій Матеуш хапає дзьобом маленького срібного дзвоника й скликає всіх на перевірку. Ми стрімголов біжимо до кабінету пана Ляпки, де нас уже чекає шановний професор і замість привітання цілує кожного в чоло.

Після перевірки пан Ляпка заходить до величезної шафи, що стоїть в одному з кутків кабінету, і крізь віконце у дверях забирає від нас сонні люстерка. Люстерка ці незвичайні. Всю ніч вони стоять у нас біля ліжок на нічних столиках. У них відбиваються наші сні, і вранці, коли ми віддаємо їх панові Ляпці, той уважно переглядає, що кожному із нас снилося. Сні Погані, безглузді, незакінчені він викидає на смітник, а гарні лишає.

Намоченою в снотворному квасі ваткою пан Ляпка знімає з люстерок усі сні й вичавлює ватку над порцеляною мисочкою. Там сні сохнуть доти, поки з них утвориться порошок. З порошку пан Ляпка на спеціальній машинці виготовляє круглі пілюльки, які ми ковтаємо перед сном. Завдяки цьому сні наші стають дедалі осмисленіші й цікавіші, а найоригінальніші з них пан Ляпка записує до академічного сонника.

Один із моїх снів пан Ляпка так уподобав, що весь занотував до сонника й наказав щонеділі по обіді перечитувати його вголос, а мене нагородив двома веснянками.

Уроки в нас починаються з самого ранку, о сьомій. Проте ніде хлопці не вчаться так охоче, як в академії пана Ляпки. Передусім ніхто не знає, що пан Ляпка кожного разу намислить, а потім усе, що ми вивчаємо, надзвичайно цікаве й кумедне.

— Хлопці,— на першому ж уроці сказав нам пан Ляпка,— я не навчатиму вас ані таблички множення, ані граматики, ані каліграфії, не торкатимемось ми і всіх інших наук, що їх викладають у школі. Я просто поналиваю вам у голови олії.

А щоб кожен міг уявити, які предмети ми вивчаємо в академії пана Ляпки, я розповім, приміром, про вчорашній день, бо якби взятися описувати уроки, предмети, лекції, заняття, вправи за весь рік, то забракло б найгрубшої книжки.

Отож учора на першому уроці була ляпкографія. Пан Ляпка вигадав її, щоб ми навчились користуватися чорнилом.

Ляпкографія минає так: на аркуші паперу треба посадити кілька великих ляпок, по тому аркуш згорнути вдвоє — і ляпки розпливуться, прибираючи подоби людей, звірів, різних химер. Інколи в такий спосіб на папері з'являються цілі картинки, під якими ми дописуємо різні оповідки, придумані паном Ляпкою.

Гадаю, наш учитель сам утворився з розчавленої чорнильної ляпки, а тому й ім'я в нього таке. Матеуш каже, що від пана Ляпки можна чекати чого завгодно і що моє припущення цілком ймовірне.

До однієї з моїх картинок пан Ляпка скомпонував такого віршика:

Ой, добрати я не зміг — Пташка це чи носоріг!

Урок ляпкографії нам дуже сподобався. На нього пішло кілька пляшок чорнила й цілий стос паперу, Не кажучи вже про те, що всі ми заляпалися по вуха. Увечері довелось митися під душем із лимонного соку, бо ж ніщо не могло відмити плям на наших руках і щоках.

Після уроку ляпкографії ми перейшли до літеров'язання. Усі ви, напевне, звернули увагу, що в книжках друковані літери складаються з чорних ниточок, хитромудро поєднаних між собою. Отож пан Ляпка навчив нас розплутувати літери, зв'язувати

короткі ниточки в одну довгу нитку й намотувати її на катушку. В такий спосіб ми перемотали на катушки чи не всю бібліотеку пана Ляпки, й на полицях позоставалися стоси книжок без жодної літери. З однієї книжки можна одержати сім, а то й вісім великих катушок із чорними нитками. На нитках пан Ляпка вив'язує вузлики.

Це найулюбленіше його заняття. Він може по кілька годин сидіти в кріслі й вив'язувати вузлики.

Коли я запитав, нащо це робити, він дуже здивувався:

— Як? Ти не розумієш? Я ж так читаю! Пропускаю літери крізь пальці і в такий спосіб перечитую книжки, не псуючи собі очей. Коли ви перемотаєте на катушки всі мої книжки, я й вас навчу читати пальцями.

Розплітати літери — заняття нуднувате, але все одно це куди краще, аніж вивчати правила чи розв'язувати задачки.

Після уроку літеров'язання пан Ляпка повів нас на другий поверх і відімкнув двері до однієї з кімнат.

— Заходьте обережно,— застеріг він,— бо тут міститься лікарня хворих речей. Не пошкодьте чого-небудь. Ви, звісно, пам'ятаєте, як я вилікував зіпсований трамвай? Я хочу вас навчити лікувати пошкоджені речі.

У кімнаті було повнісінько різного непотребу: крісла без ніжок, канапи, що з них повилазили пружини, розбиті дзеркала, поламані годинники, обчухрані столи, перехняблені шафи, стільці без сидінь та сила-силенна інших зужитих речей.

Пан Ляпка наказав нам стати попід стінами, а сам узявся до роботи.

Кожна річ, якої він торкався, тріщала, скрипіла й довірливо терлась об нього. Крісла й столики з радощів тупотіли ніжками, а годинники аж зойкували зіпсованими пружинами.

З цікавістю приглядались ми до всього того, що робив пан Ляпка. Передусім він підійшов до столу, який стояв у кутку кімнати. Обстукав його з усіх боків, узяв за ніжку, перевірів пульс і по всьому цьому сказав:

— Ну що, мій маленький? Тобі вже не болять. Правда? Гарячка минула, дошки зрослися, за три-чотири дні ти зовсім одужаєш.

І в той час, як столик щось жалібно муркотів у відповідь, пан Ляпка натер його жовтою маззю, а шпарини притрусив зеленим порошком.

Після цього він підійшов до шафи, яка жалібно зарипіла обома дверцятами.

— Ну, як? — запитав пан Ляпка.— Вже не душить кашель? Душить? Ну, нічого. Не журися. Скоро видужаєш.

Він приклав до неї вухо, пильно вислухав і з піпетки в кожен завіс крапнув рицинової олії.

Шафа глибоко зітхнула і вдячно прихилилась до нього.

— Завтра я ще тебе навідаю,— сказав пан Ляпка.— Тільки ж ти шануйся!

На стіні висіло тріснуте дзеркало. Пан Ляпка глянув у нього, поправив на носі веснянки, потім витяг із кишені чорний пластир і заліпив розколину.

— Приглядайтеся, хлопці, й учітесь, як треба лікувати розбите скло! — весело

сказав він.

По тих словах пан Ляпка потер дзеркало баєвою шматинкою і відліпив пластир: від розколини не лишилось і сліду.

— Хай Анастазі та Артур віднесуть дзеркало до їдальні. Воно вже вилікувалось.

Куди довше довелося поморочитись панові Ляпці з поламаним годинником. Треба було перечистити в ньому гвинтики, скрізь капнути олії, надраїти пружину, змазати йодом маятник.

— Бідолашка! — співчутливо мовив пан Ляпка.— Мусиш стільки натерпітися. Ну та нічого, все обійдеться.

Коли пан Ляпка поцілував його в циферблат і ніжно погладив дерев'яний футляр, годинник раптом задзвонив, маятник гойднувся, й на всю кімнату залунало: "Тік-так, тік-так, тік-так!"

Нас просто ошелешило, що хворі речі такі прихильні до пана Ляпки.

Ми вже збиралися виходити з кімнати, аж раптом виявилось, що пан Ляпка загубив свою улюблену золоту зубочистку.

— Ніхто звідси не вийде, поки не віднайдеться згуба! — виголосив пан Ляпка.

Почались пошуки. Всі ми опустилися на підлогу й, повзаючи навкарачки, зазирали в усі закапелки й дірки. Матеуш пурхав по кімнаті й засовував дзьоба в кожную шпарину та щілину. Тільки пан Ляпка, заклавши ногу на ногу, похнюплено сидів у повітрі, ковтав пілюльки для вирощування волосся,— бо в нього з горя випало кілька волосин,— і роздумував.

Ми шукали зубочистку дуже довго, але так і не знайшли. Пан Ляпка теж нічого не міг вдіяти, бо його праве око ще не вернулося з Місяця, і нікого було послати на оглядини.

Отож нічого дивувати, що хворі речі, зважаючи на те, як побивається пан Ляпка та які ми безпорадні, самі заходилися шукати згубу. Кульгаві столи та стільці никали по кімнаті, отвори в замках пильно оглядали все довкола, шухляди висувались і переверталися догори дном, дзеркала силкувалися відбити в собі все, що було поперед них, ба навіть грубка прагнула допомогти відшукати зубочистку й невпинно повторювала:

— Зимно-зимно-тепло, зимно-тепло-тепло. Годинник ходив дуже довго, а коли став наближатися до вікна, грубка заводала:

— Тепло-тепло-тепло!

Годинник пильно оглянув підвіконня й раму, а потім почав нишпорити в фіранках.

— Гаряче-гаряче! — не вгавала грубка.

І виявилось, що зубочистка спокійнісінько стирчить у фіранці при самій підлозі.

Так хворі речі відшукали згубу пана Ляпки.

Ми пробули в лікарні хворих речей до полудня. Пан Ляпка о цій порі завжди вдруге снідає, а ми йдемо до ставу чи на майданчик, де проходить урок на свіжому повітрі.

Залишивши лікарню хворих речей, ми спустилися вниз, а пан Ляпка випурхнув просто у вікно й подався на город ловити метеликів. Матеуш вивів нас на майданчик,

де мав бути урок географії. Я до цього був уже в двох школах, проте вперше в житті бачу такі уроки з географії.

Матеуш викотив на майданчик великого глобуса, що мав правити за м'яча, поділив усіх нас на дві команди й наказав стати так, як під час гри у футбол. Матеуш був за суддю. Він гасав слідом за гравцями й свистів, коли хтось із нас давав фука. Гра полягала в тому, щоб, підфутболюючи глобуса, водночас вигукувати назву того міста, ріки чи гори, в які поціляв носок черевика.

За Матеушевим сигналом гра почалася. Ми бігали за глобусом і щосили гамселили по ньому ногами. За кожним ударом хтось із гравців вигукував:

- Рим!
- Австралія!
- Лондон!
- Татри!
- Київ!
- Вісла!
- Берлін!
- Греція!

Матеуш раз у раз свистів, бо виявлялося, що Антоній замість Греції вигукнув "Швеція", Альберт переплутав Крим і Рим, а Анастазі Африку сприйняв за Балтійське море.

Ми були в захваті від цієї гри, штовхали один одного, падали, вигукували назви міст, країн, морів. У Матеуша збігав із дзьоба піт. Я хекав, мов ковальський міх. А проте знань із географії тут я набрався куди більше, ніж у двох попередніх школах, де навчався протягом трьох років.

Під самісінький кінець гри сталася прикра несподіванка: один з Августів так підфутболив глобуса, що той злетів мало не під хмари, а потім спустився не на майданчик, а за мур у якусь із сусідніх казок. Всі ми дуже засмутилися, бо не знали, в якій із казок шукати свого м'яча: чи то податись до Хлопчика-мізинчика, чи до Трьох поросят, чи до Сіндбада-мореплавця.

Із роздумів нас вивів веселий Матеушів голос:

- Ага, опці! Що означало:
- Увага, хлопці!

Ми глянули в той бік, куди він показував, і закам'яніли: від муру до нас наближалася Снігова Королева, а за нею дванадцятро гномів несли на плечах нашого глобуса.

Ми кинулись назустріч і якнайщиріше їх привітали.

Снігова Королева ласкаво усміхнулась до нас і сказала:

— Ваш м'яч розбив кілька моїх іграшок, проте я вам вертаю його за умови, що ви навчите моїх гномів географії.

— Авжеж! Залюбки! — заволав Анастазі, що був між нас найсміливіший.

Тим часом сталося несподіване: Снігова Королева, а з нею і її дванадцятро

підданців, почали танути й розпливатися в гарячій промінній серпневого сонця.

— Я забула, що у вас зараз літо,— сором'язливо прошепотіла Снігова Королева.

Поки ми гадали, що вдіяти, бідна Снігова Королева меншала й меншала, поки й зовсім розтала, перетворившись на маленький прозорий струмочок. З ним злилося дванадцять інших струмочків, і всі разом вони потекли до однієї із шпарин у мурі, мугикаючи відомий марш гномів:

Гей-га, гей-го, Додому біжимо!

"Добре, що я не із снігу!" — подумалося мені, коли я проводжав очима струмок.

Так закінчилося гостювання Снігової Королеви в академії пана Ляпки.

Із замрії мене вивів гучний дзвінок.

То Матеуш скликав нас на обід.

Кухня пана Ляпки

В академії пана Ляпки ніхто нікому не слугує, все, що треба, ми робимо самі. Обов'язки між учнів розподілено так, що кожен із нас відповідає за якусь роботу. Анастазі і відчиняє й зачиняє браму, а ще наглядає за повітряними кульками пана Ляпки. П'ять Августів стежать за нашим одягом та білизною, пильнують, щоб усе було чисте, штопають шкарпетки й пришивають гудзики. Альберт і один з Антоніїв прибирають у парку та на майданчику; Альфред і другий Антоній накривають на стіл і розносять страви; другий Альфред і третій Антоній миють посуд; Артур опоряджує шкільний зал; три Анджеї дбають про лад у їдальні, спальні й на сходах; три Адами готують соки, щоб купатися, а ще соуси на обід; всі інші учні теж клопочуться по господарству; й тільки в кухні пан Ляпка володарує сам.

Усіх нас не полишає цікавість, як він примудряється наготувати обід на стільки душ. Проте заходити в кухню заборонено.

Раптом минулого тижня пан Ляпка сказав, що бере мене на кухню за свого помічника. Я дуже зрадів і ходив по академії, пишаючись, мов павич.

Коли Матеуш сповістив, що час обідати, всі хлопці гайнули до їдальні, де Альфред і другий Антоній уже накривали стіл, а я мерщій подався на кухню.

Розповім, що вона собою являє та який там лад запровадив пан Ляпка.

Уповдовж однієї із стін на довгих столах стоять бляшанки, повні найрізноманітніших скелець. Під протилежною стіною, на іншому столі, лежать поживні фарби та всякі-всякі щіточки й пензлики. На підвіконнях стоять дерев'яні коритчатка з яскравими квітами, між них найбільше настурцій та пеларгонії. Посеред кухні — великий стіл із металевим листом, а на ньому — боката скляна сулія, виповнена вогниками свічок. Поряд безліч малих баночок із барвистим порошком.

Беручись готувати обід, пан Ляпка вдяг білого халата. У величезну каструлю він насипав три квартаи оранжєвих скелець, додав жменю білого порошку, долив води, маленьким пензликом намалював зверху зелені горошини й по всьому тому вкинув кілька племінців. Від племінців вода в каструлі вмить закипіла. Тоді пан Ляпка ретельно перемішав усе, що було в каструлі, перелив його в гарну фарфорову посудину і, звертаючись до мене, сказав:

— Занеси цю посудину до їдальні. Здається, юшка з помідорів буде всім до смаку.

І справді, я ще ніколи в житті не їв нічого смачнішого, а тим часом юшка не варилася й п'яти хвилин. Поки хлопці їли юшку, пан Ляпка заходився готувати смаженю. Він кинув на велику сковороду один племінець свічки, поклав на нього маленький шматочок м'яса і два скельця, червоне й біле, все це притрусив сірим порошком, а коли м'ясо засмажилось і скельця розварились, приклав до сковороди збільшувальну помпochку й кілька разів натис на її денце. За мить сковорода по вінця виповнилась духмяною смаженою з бурячками й картопляним пюре. На пюре пан Ляпка намалював зелений кріп. Смажені було стільки, що вона ледве вмістилася на тарілках, які я вніс до їдальні. На десерт пан Ляпка надумав приготувати компот із агрусу. Він відтяв кілька листків пеларгонії, притрусив її агрусовим порошком і покуштував.

— Ой яке ж несмачне! — пробурмотів він собі під ніс.— Краще зварю компоту з малини.

Він ухопив грубого пензля, тицьнув його в червону фарбу й тут-таки агрусовий компот перемалював на малиновий.

Компот удався такий смачний, що я пив його тричі, а потім, коли пан Ляпка гайнув до їдальні, щоб із коновки полити смаженю брунатним соусом, який зміцнює ясна, я не втримався й сьорбнув іще.

Після обіду, коли хлопці заходилися прибирати і клопотатися по господарству, пан Ляпка вернувся в кухню й сказав:

— А тепер, Адасю, час пообідати й нам, ти, мабуть, дуже зголоднів. Що ти хотів би з'їсти? Замовляй будь-яку страву.

Я неабиякий ласун, і слова пана Ляпки мене вкрай збентежили. Я довго розмірковував, що б його з'їсти, й кінець кінцем вибрав омлет із шпинатом.

Пан Ляпка взяв пензля і, вмочаючи його в різні фарби, спритно намалював омлет та шпинат. Він кинув на нього племінчик свічки, потім виклав усе на тарілку і сказав:

— Гадаю, мій омлет тобі сподобається.

Омлет і справді був чудовий, він просто танув у роті.

У такий самий спосіб пан Ляпка приготував для мене курча із салатом з огірків та вареники з ягодами.

— А що ви самі їстимете? — несміливо запитав я. Пан Ляпка дістав із кишені коробочку з пілюльками

для вирощування волосся, ковтнув одну за одною п'ять штук і сказав:

— Цього мені, безперечно, досить. А на десерт я охоче поласую чимось барвистим.

Він зрізав квіточку настурції, опустив її спочатку в зелену, потім у блакитну та сріблясту фарбу і з неабияким задоволенням з'їв.

— Я тобі зараз усе поясню,— помітивши моє здивування, сказав пан Ляпка.— Багато, багато років тому я був у столиці Китаю Пекіні й заприятелював там одним ученим, лікарем Пай Хіво. Ім'я це ти, напевно вже не раз чув. Лікар Пай Хіво навчив мене виготовляти їстівні фарби, бо ж саме колір визначає смак. Блакитна фарба —

кисла, зелена — солодка, червона — гірка, жовта — солонка. А змішуючи фарби, можна домогтися різного присмаку. Так, приміром, зелена фарба з білою та сірою дає присмак ванілі, бронзова із жовтою має смак шоколаду, срібна фарба, домішана до чорної й трошки скроплена блідо-зеленою, смакує як ананас, і так далі, й так далі.

То, виявляється, пан Ляпка знає лікаря Пай Хіво, того самого лікаря, який дав Матеушеві чарівну богдыханську шапочку! Я неймовірно здивувався з цього. Тим часом пан Ляпка вів далі:

— Лікар Пай Хіво відкрив мені й інші таємниці, від нього я навчився чи не всього, що зараз умію. Він пояснив мені й значення людських імен. Тож легко зрозуміти, чому я приймаю до своєї академії тільки тих учнів, що їхні імена починаються з літери "А". Вони ж перші за списком, а першими, як відомо, бувають найпрацьовитіші і найобдарованіші. Ім'я Матеуш приносить щастя, і тому я так назвав свого улюбленого шпака. А найщасливіше моє власне ім'я — Амброжи. Ну, годі про це. Час уже до парку,— закінчив пан Ляпка.— Нас заждалися хлопці.

По обіді ми завше збираємось у парку біля дуба, й пан Ляпка вигадує для нас різні ігри й розваги. Вчора ми грали в шукачів скарбів. — Пошук завжди увінчується знахідкою,— значуще мовив пан Ляпка.

Всі хлопці розбіглися по парку, а я запропонував Артурові йти разом зі мною. Артур охоче згодився, й ми розробили загальний план.

Як я вже згадував, довкола академії слався безмежний парк. Столітні дуби, в'язи і граби, каштани й тополі здіймалися мало не до хмар, кидаючи долу густу тінь. Кропива, дика малина, лопухи, ожина — все розмаїття лісових трав і кущів росло так буйно й густо, що пробратися до численних гротів і печер було надзвичайно важко. Подекуди парк скидався на джунглі, де не ступала людська нога. Звідси вночі долинали таємничі голоси й шерехи.

Ніхто з нас ніколи не наважувався проникнути в гущавину, дарма що кортіло її обстежити. Часом ми діставались до найближчих печер, зазирали в дула прадавніх дерев, але з думки нам не йшли найвіддаленіші загадкові й непролазні нетрі.

Порадившись, ми з Артуром узяли з собою ліхтарики, міцну шворку, гострого мисливського ножа та інші необхідні речі. Прихопили також пригорщу барвистих скелець — пан Ляпка дав їх нам на випадок, якщо захочеться їсти,— й рушили парком на схід сонця.

Ми ледве продиралися крізь чагарник, крізь хащі дикого люпину, ножем прокладали собі дорогу в переплетеному гіллі, пролазили під ним навкарачки, обдирали об суччя руки й ноги і нарешті опинилися в самісінькому серці таємничої пущі.

Насторожено роззираючись, ми пильно прислухалися до найменшого шереху. До нас долинали тихі, схожі на перешіптування звуки. Чувся якийсь причаєний сміх. Шелестіли в сухому листі налякані ящірки.

Я глянув угору. Високо над ним розкинув своє велетенське віття старезний дуб. А за кілька метрів над нашими головами зяяло широке дупло. Воно нас страшенно

зацікавило.

— От би видертись туди! — замріяно сказав Артур.

— Було б чудово! — в запалі докинув я.

Не гаючи й хвилини, ми взялися до роботи. Артур вив'язав на кінці шворки петлю й влучно закинув її на одну з гілок дуба. Петля міцно зашморгнула грубого сучка. За мить Артур із кошакою спритністю видряпався по шворці до дупла і зник у ньому. Я поспішив слідом.

Диво дивне: ми опинилися на верхньому майданчику гвинтових сходів!

— Що, спустимось? — запитав Артур.

— Авжеж спустимось! — сказав я.

Присвічуючи ліхтариками, ми крок за кроком спускалися по східцях. Я налічив їх аж двісті тридцять сім. Та ось ми опинилися перед темним вузьким коридором і стали просуватись ним з великою осторогою. Як по правді — душа моя була в п'ятах. Я чув: калатає не тільки моє, а й Артурове серце. Ми повертали то праворуч, то ліворуч і нарешті увійшли до великого залу, залитого яскравим зеленим світлом. Посередині стояло три залізні ковані скрині. Я легко відкрив першу з них. Як же ми здивувалися, коли на дні скрині побачили зелену жабку з малесенькою золотою короною на голові.

— Не торкайтеся мене! — промовила жабка.— Я знаю, ви з академії пана Ляпки і знічев'я прибукали до сусідньої казки, до казки про Царівну-жабу. Якщо ви доторкнетесь до мене, то вмить обернетесь на жаб і зостанетесь тут назавжди. Казка про мене дуже гарна, але вона триває ось уже п'ятдесят літ, і я жду не діждуся, щоб хтось придумав до неї кінцівку. Ви не можете мені допомогти, отож дайте мені спокій. А за це візьміть собі все, що є в обох інших скринях.

Ми ґречно вклонились Царівні-жабі, а потім обережно опустили віко.

Відтак ми відкрили другу скриню з надією, що в ній лежить щось надзвичайне. Але на її дні, крім маленького золотого свистка, нічого не було. Вкрай розчарований, я сказав Артурові:

— Забирай цей свисток собі, він мені не потрібен!

І ступив до третьої скрині.

Артур узяв свистка і став його уважно розглядати, а я тим часом відкрив третю скриню й на її дні побачив маленького золотого ключика.

— Оце-то скарби! — зареготав я і, вихопивши з Артурових рук свистка, засюрчав.

Раптом якась невідома сила підхопила нас і підняла високо-високо. Не встигли ми опам'ятатись, як були вже на землі під дубом. Шворка наша й досі звисала з сучка, але дупла на дубі, хоч як ми шукали його, не було.

Ми попрямували до ставу, де мав чекати нас пан Ляпка. Застали його в колі хлопців, які вже вернулися з пошуків. Біля нього лежали знайдені хлопцями скарби. Тут були золоті монети, разок перлів, скрипка із золотими струнами, аметистовий кубок, табакерки, сені з коштовним камінням, срібні тарілі, вироби бурштину й слонової кістки і безліч інших коштовних речей.

Ми з Артуром глянули на ці скарби, і нам стало соромно.

— А ви що знайшли? — усміхаючись, запитав нас пан Ляпка.

Ми показали йому ключик і свисток.

Пан Ляпка втупився в них так, ніби побачив щось надзвичайне.

— Та це ж скарби над скарбами! — гукнув він за хвилину. — Цей ключик відмикає геть усі на світі замки. А свисток має іншу чарівну силу: засюрчиш у нього — й опинишся там, де забажаєш. Ви постаралися найбільше з усіх, і я оголошую вам подяку!

Пан Ляпка здер зі свого носа дві великі веснянки й по одній приліпив мені та Артурові.

Всі хлопці з великою цікавістю розглядали нашу знахідку, а коли довідались про Царівну-жабу, то навіть позаздрили.

— Кожен із вас може взяти свою знахідку собі, — сказав пан Ляпка. — А зараз годі марнувати час. О четвертій ми йдемо до міста. Тож зараз нехай наш Адає Незгодка розповість, що він відчув, коли йому захотілося літати, а також що він тоді бачив. Це дуже Цікава Історія.

Досі я нікому, крім пана Ляпки, не казав про свої Дивовижні пригоди, боячись, що мені не повірять.

Але нині, коли мене попросив сам пан Ляпка, не лишалось нічого іншого, як розповісти все від початку до кінця.

Моя дивовижна пригода

І як же я здивувався, коли у відповідь на мій посвист долинуло голосне гавкання, і в віконці, відіпхнувши пуделя, з'явилась мордочка мого Рекса. Побачивши мене, він ледве із шкури не вистрибнув. Щиро зрадивши, я цмокнув його в ніс, а він лизнув мене так розчулено, що мені мало серце з грудей не випурхнуло.

— Рекс! — кричав я. — Рексе, це ти?

— Гав, гав, гав! — аж захлинався у відповідь Рекс. За мить брама розчинилася, й перед моїми очима постала дивовижна картина.

За брамою починалась широка вулиця з довгими рядами собачих буд, точніше, невеличких, споруджених з різнобарвної цегли й кахлі будиночків. Кожен будиночок мав ганок, круглі віконця, а ще чудове подвір'ячко. Вулицею прогулювались різні, різні собаки. Всі вони весело гавкали й метляли хвостами, а з віконць визирали рожеві писочки пухнастих, грайливих щенят.

Рекс весь час лашився до мене, і я теж не міг ним натішитись.

Інші пси зацікавлено і приязно обнюхували мене, а деякі лизали мені обличчя й руки.

Я почувався ніяково — було соромно, що не можу відповісти їм тим самим. Собачої мови я не розумів, тож не знав, як висловлювати свої почуття, і нарешті вирішив хоч якось уподобитись цим собакам. Я став навкарачки. Прагнучи наслідувати собачу мову, я спробував гавкати й гарчати, але з моїх уст злетіли дивні слова, яких я досі не знав. Такі самі слова лунали Довкола. Коли це почувся знайомий Рексів голос:

— Не дивуйся, Адає. Кожен, хто попадає до нас, починає розуміти нашу мову й

говорить нею так само добре, як і ми. Знаєш, де ти?

— Навіть гадки не маю,— сказав я.— Мій любий Рексе, може, ти мені поясниш, а потім познайомиш із своїми друзями, щоб я не почувався таким самотнім.

— Та не завдавай собі клопоту. Ти швидко при звичайшся. А попав ти в собачий рай. Всі собаки по своїй смерті опиняються тут і горенька не знають. Ваш людський рай міститься набагато вище. А наш — десь на півдорозі до нього. Багато людей, мандруючи до свого раю, завертають до нас. Собаки поважають людей. Ти ж знаєш. Ми ласкаво приймаємо їх тут, а потім проводжаємо далі. Ти теж зібрався до людського раю?

Я розповів Рексові про свою пригоду і сказав, що дуже хочу повернутися до академії пана Ляпки.

Від Рекса я довідався, що кілька місяців тому він попав під колеса автомобіля і як добropорядний пес опинився в собачому раю.

— А зараз,— сказав Рекс,— дозволь тобі відрекомендувати моїх друзів. Це ось бульдог Том, він вартує біля брами. Колись Том вірно служив англійській королеві, й за це всі його тут поважають. Пудель, якого ти вже бачив, зветься Глю-Глю. Він чудово видресирований і розважає нас різними фокусами.

На підтвердження Рексових слів пудель Глю-Глю п'ять разів перевернувся в повітрі.

— Он того шпіца,— вів далі Рекс,— звати Азор, а он — вівчарка Куба. Поряд китайський пінчер Ральф, далі — доберманка Кора, а он той чудовий хорт — гордість нашого раю — зветься Ящур і на всіх виставках добуває перші призи. Згодом ти познайомишся з усіма собаками. Живемо ми тут у злагоді й приязні.

І справді, не минуло й години, як я познайомився щонайменше із сотнею різних собак і почував себе між ними так добре, як у себе вдома, а може, й краще.

До мене підійшов маленький чорний щуролов і якнайгrecніше сказав:

— Дозволь відрекомендуватися. Мое ім'я Лорд.

— Дуже приємно,— відповів я.— Мене звати Адам Незгодка.

— Дивно мені,— сказав Лорд,— що люди не розуміють нашої мови, хоч вона зовсім проста. А ще я не раз замислювався над тим, нащо люди вішають таблички з написом: "Злий собака". Адже собаки ніколи не бувають злі. То на нас наговорюють. Усі ми лагідні й звикаємо до людей, а от вони часто бувають злі та несправедливі.

— Даруй, Лорде,— втрутився Рекс,— але ти нечемний. Мій приятель, Адає Незгодка, був мені за хазяїна, і жив я в нього не гірше, ніж тут, у собачому раю. Ходімо, Адає,— сказав Рекс.— Не кожен Лорд є справжнім лордом. Познайомлю тебе з нашими райськими місцями.

Я кисло усміхнувся до Лорда й поспішив за Рексом оглядати собачий рай.

— Вулиця, що ми нею зараз біжимо, називається проспектом Білого Ікла,— сказав Рекс.— Тягнеться вона від брами аж до майдану лікаря Айболитя. Ось цей майдан. І на ньому пам'ятник лікареві Айболитю.

Я розглянувся навколо. Майдан був просто чудо-вий. Ошатні чистенькі будиночки оточили його з усіх боків. Перед будиночками на м'яких подушках лежали щойно

викупані щенята. Деякі з них бавились м'ячиками, інші смоктали грудочки цукру, ще інші ловили мух, які сідали їм на писочки. Посеред майдану стояв пам'ятник — дідок на постаменті. Під ним була прикріплена табличка з написом: "Лікареві Айболитю, добротинцеві й рятівникові звірят — вдячні собаки". Пам'ятник був із шоколаду, й безліч собак облизували його Рекс допоміг мені протиснутися між них. Сором зізнатися, але я заходився лизати шоколад разом із псами Мені хотілось їсти, і я незчужся, як згриз лікареві Айболитю півчеревика, а це добрих півкіло шоколаду.

— Щодня,— сказав Рекс,— ми з'їдаємо весь пам'ятник лікареві Айболитю і щодня відбудовуємо йол заново. Шоколаду нам не бракує, ми ж у раю.

— А де тут можна вгамувати спрагу? — запитав я,— Дуже хочеться пити.

— Ну, це просто! — усміхнувся Рекс.— Адже ми поряд з моєю віллою. Запрошую тебе на склянку молока.

Рексів будинок був споруджений із зелених кахлів. На ганку лежали килими й подушки, на яких вигрівалися маленькі мопсики, певне, діти мого приятеля.

За будиночком на грядках росли кущі із сардельками й ковбасами. Я зірвав собі шмат краківської ковбаси й пару сардельок. Вони були дуже смачні. А в деревцят, які росли попід вікнами, замість крон і гілок були апетитні кісточки й розквітали вони рожевуватими шматочками сала.

Коли ми зайшли до вітальні, Рекс повернув крана в стіні, і, на моє здивування, замість сподіваної води з нього потекло у склянку холодне молоко, що на смак було як вершкове морозиво. Одним духом я випив його аж три склянки, й ми рушили з Рексом далі.

Рекс увесь час вітався зі своїми численними друзями та знайомими і про кожного розповідав щось цікаве.

— Оце пані Нола. Вона ніколи не полишає своєї парасолі, хоч дощу в нас не буває, а сонце світить знизу. Отой великий дог називається Танго. Він щодня об'їдається сардельками й мусить пити рицинову олію. А он та пара такс — то Самбо й Бімбо. Вони ніколи не розлучаються і вважають, що їхні криві ноги — найкращі.

Рекс на мить змовк, потім прошепотів:

— А зараз ми повертаємо на вулицю Мучителів. Тут побачиш дещо цікаве.

І справді, ця вулиця була дивовижна. По обидва боки від неї на гранітних постаментах стояли різні з вигляду й різні за віком хлопці. Між них можна було впізнати синків і заможних батьків, і бідняків, були хлопці випечені, гарно вбрані, а були й замазури, розхристані нечупари.

Кожен із них гавкав собакою — розповідав про вчинене ним лиходійство:

— Я мучитель, бо вибив каменем око своєму собачці Філісьові!

— Я мучитель, бо вкинув свого пса Джека в яму з вапном!

— Я мучитель, бо примусив собаку Розетку з'їсти перчину!

— Я мучитель, бо свого пса Рися весь час смикав за хвіст!

Рекс пояснив мені, що хлопці, які мучили собак, попадають до собачого раю вві сні, а потім вертаються додому переконані, що все це їм тільки снилось.

Але після відвідин вулиці Мучителів жоден із них ніколи більше не мордує свого собаки.

Я був щасливий, що уник такої ганьби, хоч загалом і не виявляв Рексові належної ласки, а якось навіть вифарбував його в червоний колір.

Мені відлягло від серця аж тоді, коли ми вийшли на майдан Світлячків, де стояли каруселі, гойдалки, бочки сміху та інші собачі атракціони. Я почав розважатися разом із собаками.

Мені ще ніколи не було так весело. Та невдовзі я відчув, що зголоднів; Рекс і собі заходився неспокійно нюхати повітря.

— Ходімо,— сказав він,— щось перекусимо, а потім дома поїмо сардельок.

Він повів мене на Бісквітну вулицю, де лежали гори политих медом бісквітів. Бісквіти були такі смачні, що я не міг від них одступитися.

— Схаменися,— застеріг мене Рекс,— ми в раю, і нам, собакам, ніщо не може зашкодити, а от ти ризикуєш захворіти.

Мене дуже зацікавило, звідки в собачому раю береться шоколад, бісквіти, мед та інші ласощі; хто споруджує собачі будиночки й пам'ятник лікареві Айболитю; де тут купують парасольки, капелюхи, попони, яких чимало я бачив на собаках. Але розпитувати не наважився, щоб Рекс, бува, не подумав, ніби я втручаюся в райські справи. Я подумав: власне, на те й рай, щоб усе з'являлося вмиг і невідомо звідки.

Ми з Рексом побували і в багатьох інших цікавих місцях: у Собачому цирку й Собачому кіно, на вулиці Мильних бульбашок, у Дотепному завулку, на вулиці Повидла, відвідали Берег хортів, Театр трьох пуделів. Оранжерею ліверної ковбаси і паштетів, Город сальтисонів, Щенячу лазню та інші райські заклади.

Вертаючись на майдан лікаря Айболитя, де мешкав Рекс, ми зайшли до перукарні на вулиці Сиропній. Двоє перукарів з Гір Святого Бернарда чудово нас підстригли, а тоді один із них сказав мені з гордістю:

— Не знаю, чи шановний добродій помітив, але в нас немає бліх.

— Авжеж,— відповів я.— У вас тут райське життя. Я був здивований, що за послуги в перукарні з нас не взяли грошей. Прощаючись із своїм перукарем, я щиро подякував йому й, наслідуючи Рекса, лизнув у ніс. Ми вийшли на вулицю. З неба без упину пригрівало сонце. Як сказав мені Рекс, сонце тут не заходило ніколи. Коли ми вернулися в дім мого приятеля, він попросив своїх цуценят зійти з подушок на ґанку і запропонував мені прилягти поряд із ним. Так ми лежали й гомоніли, дивлячись на те, що діється на майдані.

— Як ви відрізняєте один день від іншого? — спитав я у Рекса.— Адже у вас не заходить сонце й ніколи не буває ночі...

— Дуже просто,— пояснив Рекс.— Коли пам'ятник лікареві Айболитю ми з'їмо до крихти, то напевно знаємо — минув один день. Щоб спорудити пам'ятник, витрачається стільки ж годин, скільки й на те, щоб його злизати. Все це складає земну добу. Так ми відлічуємо тут час. На кінець тижня вказує сьомий пам'ятник.

Тридцять пам'ятників визначають місяць. А рік — це триста шістдесят п'ять

пам'ятників. На майдані Таблички множення мешкає двадцять фокстер'єрів. Вони ведуть лік часові й складають календар для собачого раю.

У розмові з Рексом я почув ще багато цікавого про життя собак у потойбічному світі.

Мені було дуже затишно в гостях у Рекса, але з часом я занудьгував. Бісквіти, шоколад, ковбаси приїлися, і тепер я мріяв про тарілку крупнику та про моркву, над якими крутив носом дома. Скучив я і за хлібом.

Я вертався у мріях до академії пана Ляпки і з страхом думав про те, що було б, якби мені довелося назавжди лишитися в собачому раю.

Якось я лежав на городі й разом із Рексовими цуценятами грівся на сонечку.

Наді мною з кущів звисали сардельки, на які я позирав з огидою.

— Ага, ак! Ага, ак! — раптом пролунав наді мною знайомий голос. Я підхопився на ноги й побачив Матеуша. Він сидів на гілці сальтисонового дерева з маленьким конвертом у дзьобі.

— Матеуше! Який я радий, що знов бачу тебе! — закричав я. — Це прекрасно, що ти прилетів по мене!

Матеуш спурхнув із гілки й подав мені конверта. Це був лист од пана Ляпки. В ньому йшлося про те, як я маю вдихати й видихати повітря, щоб керувати своїм польотом.

До собак, що збіглися подивитись на Матеуша, я звернувся зі словами подяки за гостинність і ласку. Потім, обнявши на прощання мого дорогого Рекса й усю його родину, я рушив у супроводі бульдога Тома до райської брами. Матеуш летів наді мною і весело посвистував.

Я попрохав Тома подарувати мені для колекції одного гудзика від його лівреї, востаннє кинув оком на собачий рай і ступив за його гостинний поріг.

Вдихнувши повітря уже відомим мені способом, я поплив угору.

Якийсь час до мене ще долидало журливе скавчання собак, але собачий рай віддалявся й віддалявся — спочатку він став убільшки як маленька хмаринка, а далі й зовсім зник з очей.

Ми летіли з Матеушем поряд, і я весь час виконував настанови пана Ляпки.

Так ми летіли кілька годин; нарешті я побачив у промінні призахідного сонця дахи будинків і вулиці нашого міста.

— Емія же зько! — крикнув мені на вухо Матеуш. Це означало: "Академія вже близько!"

І справді, за мить ми дісталися мурів, що оточували парк академії. Назустріч нам летів пан Ляпка, ще здалека привітно махаючи руками.

Не встигло і смеркнути, а ми вже були вдома.

Мої необачні мандри тривали дванадцять днів.

Важко знайти слова, щоб розповісти про радість, яка охопила мене, коли я спустився на землю. Товариші не могли натішитися мною, а пан Ляпка зажадав од мене врочистої обіцянки, що я ніколи вже нікуди не літатиму.

Я дав таку обіцянку й неухильно дотримую її.

Фабрика дір і дірок

Я обіцяв розповісти, що робиться в академії пана Ляпки протягом дня. Я вже докладно переповідав про наші заняття з тої миті, як ми прокидаємось, і до обіду. Описав уроки з ляпкографії та з плетіння літер, змалював кухню пана Ляпки, розказав, як ми шукаємо скарби та як я літав до собачого раю. Я використовую кожну вільну хвилину, щоб занотувати все до щоденника, а проте дійшов тільки до того моменту, коли о четвертій пан Ляпка звелів усім нам зібратися біля брами.

— Зараз,— сказав він,— я поведу вас на екскурсію до найцікавішої фабрики в світі. Там ви побачите найчудовіші пристрої та машини, там працює дванадцять тисяч майстрів і робітників. Мій приятель інженер Кіптява керує цією фабрикою. Він обіцяв поводити нас по всіх цехах, щоб ми могли ознайомитися з роботою людей і механізмів. Це буде вельми повчальна екскурсія. Вишикуйтесь по четверо — і ходімо.

Анастасі відчинив браму, й ми рушили до центру міста.

На майдані Чотирьох вітрів ми сіли у трамвай, який мав довести нас до фабрики. Місць не вистачало, й пан Ляпка за допомогою своєї чарівної помпочки збільшив трамвай так, що всі ми влаштувалися досить зручно. Спочатку дорога вела через місто, потім звернули на набережну й виїхали на Міст-самограй. Як нам пояснив пан Ляпка, трамвай своєю вагою змусив працювати механізм під мостом, і звідти полинули дзвінкі звуки маршу олов'яних солдатиків. По тім боці ріки розкинулось мальовниче містечко. В ньому жили робітники фабрики. Саму фабрику ми побачили за поворотом, де була кінцева зупинка трамвая. Від зупинки до фабрики вів ескалатор. Почувалися ми на ньому, як на майданчику розваг: щомиті втрачали рівновагу й падали.

На ескалаторі, що біг нам назустріч, стояв інженер Кіптява. Це був довготелесий, худий, сивий чоловік із скуйовдженою чуприною і цапиною борідкою. В нього були довгі, як патики, ноги та руки, і здаля він скидався на городне опудало.

Кіптява спритно стрибнув на наш ескалатор, широко обняв пана Ляпку й цмокнув його в обидві щоки.

— Дозволь, любий Богуміле, познайомити тебе із двадцятьма чотирма моїми учнями,— сказав пан Ляпка.

— Ага, ак! — почувся з задньої кишені пана Ляпки Матеушів голос.

— А це мій улюблений шпак Матеуш,— додав пан Ляпка, дістаючи шпака з кишені.

Інженер Богуміл Кіптява уважно поглянув на нас, погладив Матеуша і сказав, бавлячись своєю борідкою:

— Дуже радий тебе бачити, мій Амброжи. Охоче покажу твоїм учням фабрику дір і дірок. Тільки затямте, хлопці, на фабриці не можна нічогоісінько чіпати.

По цих словах він обплів своєю лівою ногою праву ногу, схрестив пальці рук і поплив на чолі всього гурту до фабрики, яка була вже зовсім недалечко.

Фабрика мала дванадцять велетенських корпусів із прозорими стінами й скляними дахами. Ще здалека можна було розгледіти потужні машини, гомін яких чувся навкруги.

Коли ми зайшли до першого цеху, то мало не осліпли від різнобарвних іскор, що снопами летіли від привідних пасів, електричних свердел і верстатів.

Машини стояли довгими шеренгами в кілька рядів, деякі висіли на канатах, і біля кожної з них метушилися робітники в шкіряних фартухах та чорних окулярах.

Робота кипіла, гуркіт машин заглушав слова інженера Кіптяви, який силкувався щось пояснити своїм писклявим голосом.

Я збагнув тільки одне: в цьому цеху роблять дірки від ключів, дірки в носі, вухах і ще багато інших дірок меншого розміру.

Ми в захваті спостерігали, як працюють машини, й дивувалися із спритності робітників, які одним обертом свердла робили від десяти до дванадцяти чудових дірок.

Готові дірки вони складали в маленькі вагонетки, а виповнивши вагонетки, з допомогою кранів переносили їх на склад до сусіднього цеху.

Пам'ятаючи наказ інженера Кіптяви ні до чого не торкатися, ми невпинно стежили за Альфредом, який любив длубатися в носі й тепер мимохіть простягав увесь час палець, щоб покопирсатись у дірках, виготовлених на токарних верстатах.

У деяких цехах робили більші дірки: дірки на ліктях, дірки на колінах, навіть дірки в небі. Ці дірки були просто-таки величезні, й верстати, на яких їх робили, здіймалися під самісіньку стелю, а робітники, що працювали біля них, мусили вилазити на спеціальні риштування.

Дірки на ліктях і колінах мали бути з обстріпаними краями. Вони вимагали від робітників неабиякого вміння. Інженер Кіптява показав нам різні проекти і креслення, за якими молоді техніки виготовляли форми, а потім відповідно до цих форм уже робили дірки.

Був на фабриці й сортувальний цех, у якому досвідчені майстри перевіряли кожну дірку й кожну дірочку, заміряли їх і випробовували. Дірочки з тріщинами, погано відшліфовані, погнуті та з іншими вадами контролери кидали у великий казан і відправляли на переплавку.

В останньому корпусі містилася пакувальня. Там висококваліфіковані робітники зважували дірки й дірочки на великих вагах і пакували по п'ять чи десять штук у коробки.

Інженер Кіптява подарував нам дві коробки дірок від бубликів. А коли ми вернулися до академії, пан Ляпка замісив солодке ванільне тісто, додав подарованих дірок і напik гору смачних бубликів, якими всі ласували цілий вечір.

Фабрика нас зачарувала. Ми не могли відвести погляду від розжарених до червоного свердел, від токарних верстатів та іншого устаткування, якого досі ніхто з нас не бачив.

Коли ми виходили з фабрики, вже зовсім смеркло. Крізь прозорі стіни було видно фонтани блакитних, зелених та червоних іскор. Вони, як фейєрверки, освітлювали все навколо.

— З тих іскор можна було б наготувати чудових страв,— зауважив пан Ляпка.

Інженер Кіптява провів нас аж до трамвайної зупинки, розповідаючи цікаві

випадки із свого життя.

Виявилось, у вільний від роботи час він, щоб не розучитися заплітати ноги, виступає в цирку як канатоходець.

Коли ми доїхали ескалатором до кінцевої зупинки, там стояв трамвай і терпляче ждав нас. Це був той самий трамвай, що його збільшив пан Ляпка. Він нізачо не хотів без нас рушати, й коли ми з'явилися, радісно заскреготів колесами.

Інженер Кіптява тепло розпрощався з нами, декого полоскотав своєю цапиною борідкою, потім ще трохи погмонів із паном Ляпкою якоюсь незнайомою нам мовою, здається, китайською, з чого я зрозумів єдине слово — Пай Хіво.

Нарешті ми сіли в трамвай і поїхали. Пан Ляпка, щоб у трамваї було просторіше, летів поряд.

Якийсь час ще було видно на зупинці інженера Кіптяву. Він сплітав пальці рук у кіски й махав нам на прощання. У вечірній пітьмі, на тлі місяця, що вплив із-за фабрики, тінь від його цибатої постаті видовжилась до самого неба.

Тільки тоді, як трамвай повернув на вулицю Незабудок, інженер Кіптява зник з очей. Ми виїхали на Міст-самограй, і цього разу він заграв "Марш мухоморів".

Пан Ляпка, муркочучи під ніс, підспівував йому.

Коли ми дісталися майдану Чотирьох вітрів, було так темно, хоч в око стрель, і пан Ляпка роздав нам племінці свічок, які носив у кишеньці жилетки. Так ми й добралися до нашої академії.

Вдома нас чекала прикра несподіванка.

У всіх класах, залах, кімнатах було чорно від мух.

Ці осоружні нахаби налетіли крізь розчинені вікна, обліпили стіни, меблі, стелю, підлогу. Вони снували незліченними роями й дзижчали. А коли ми переступили поріг, із властивою їм зухвалістю накинулись на нас. Мухи лізли нам у ніздрі й до рота, кидалися межі очі, заплутувалися в волоссі, роїлися під стелею, по кутках, під ліжками й під столами. Щоб перейти з кімнати в кімнату, треба було заплющити очі, затамувати віддих і відмахуватись од них обома руками. Я ніколи ще не бачив такого нашестя мух.

Вони літали, дотримуючи бойового порядку, як ескадрильї літаків, шикувалися в каре, загони й полки. Вони кидалися в атаку, дзумлячи так заклично, що, здавалося, лунають військові сурми. Їхні ватажки вражали розміром крил, войовничістю й відвагою. А кожен укус засвідчував — мухи стоятимуть на смерть.

У кімнату, до якої я з такими труднощами проник, раптом залетіла мушина королева. Вона віддала кілька коротких наказів своїм полководцям, укусила мене за носа й подалася на інший фланг бою.

Світло ламп не могло пробитися крізь чорну хмару, що зависла в повітрі. Ми пересувалися навпомацки, топчучи і вбиваючи осатанілих мух цілими роями. Але їх не меншало.

Ми вхопили хустки, рушники, але й вони не допомогли. Замість убитих мух з'являлися нові й накидались на нас з іще більшим завзяттям.

Пан Ляпка, що люто змагався з мухами по всіх кімнатах, кінець кінцем знемігся. Закинувши ногу на ногу, він повис у повітрі й глибоко замислився. За одну мить його так обсіли мухи, що й живого місця не лишилося.

І тут панові Ляпці урвався терпець. Він вигулькнув за вікно й невдовзі вернувся, тримаючи в руках павука-хрестовика. Пан Ляпка приклав до павука чарівну помпочку — і той почав рости на очах. Коли він став завбільшки як кіт, пан Ляпка зринув із ним догори й примостив на стелі. Павук небавом заходився снувати павутину. Між стелею й підлогою зависло безліч ниток, і за якихось чверть години кімнату було поділено на дві половини. Сотні й тисячі мух попадали в павучі сіті. Павук накидався на них, без ліку нищив. Та незабаром він наситився, і чарівна помпочка перестала діяти. Павук почав меншати, став такий, як був, а відповідно зменшились і його тенета, й мухи, щоб помститися за своїх товаришок, в одну мить розтерзали павука.

Пан Ляпка підкликав нас до себе і сказав, що придумав новий вид мухоловки, яка звільнить нашу академію від мушиної навали.

Він приніс мідний таз із водою, пляшку канцелярського клею, мило і скляну рурку. Ми заступили його від мух.

Він розвів у тазу мило і клей, узяв скляну рурку й заходився пускати мильні бульбашки, які одна за одною зринали в повітря.

Це були чудові мухоловки.

Мухи сідали з усіх боків на глейкі бульбашки, прилипали і разом з ними падали на землю. Пан Ляпка працював не розгинаючись. Він без упину пускав бульбашки, а ми вхопили мітли й заходилися вимітати чорні від мух мухоловки на вулицю.

Невдовзі мильні бульбашки виповнили всі кімнати й коридори академії, і за годину в ній не лишилося жодної мухи.

Так закінчилася ця війна.

Але коли більшість мух була вже знищена, в кабінеті пана Ляпки ми несподівано виявили перукаря Філіпа, який спав на канапі. Спочатку ми його не помітили — він весь був обліплений мухами, та коли хтось із хлопців побачив його, всі дивом здивувалися, як це він може спати в таких умовах. Правда, Філіп голосно хропів, і це свідчило, що сон у нього був неспокійний.

Коли ми покінчили з мухами, пан Ляпка розбудив Філіпа, наказав усім вийти з кабінету, замкнув за нами двері й довгенько про щось таємниче гомонів із Філіпом.

Нарешті двері кабінету розчинилися, звідти вискочив збуджений Філіп і сердито крикнув панові Ляпці:

— Віднині шукайте собі іншого перукаря! Я не стригтиму ані вас, ані ваших учнів! Досить з мене обіцянок. Я не можу більше ждати. А його приведу наступного тижня. І наміру свого не зміню. Саме він має навчатися в академії, а не оці ось ваші лобуряки. Прощайте, пане Ляпко!

І Філіп подався з академії геть, грюкаючи підряд усіма дверима.

За мить із парку долинув його зловісний сміх. У місячному світлі ми бачили крізь вікно, як Філіп вибіг за браму й почухрав Шоколадною вулицею до міста.

Вечеряли ми досить пізно. Пан Ляпка весь час про щось думав і був такий неуважний, що наготовлену для нас цвітну капусту вифарбував у чорний колір, і смаком вона нагадувала печені яблука.

Після вечері пан Ляпка підкликав до себе двох Анджеїв і звелів їм унести до нашої спальні два ліжка й дві постелі, бо, як він сказав, сподівається, що ось-ось прибудуть двоє нових учнів.

Коли Анджеї виконали доручення, ми пішли до спальні й небагом поринули в глибокий сон.

На цьому кінчаються нотатки про один день, проведений мною в академії пана Ляпки.

Сон про сім склянок

День першого вересня був багатий на виняткові події. Він припав на неділю, й кожен із нас робив те, що йому найбільше подобалося. Артур навчав свого дресированого кролика лічби, Альфред вирізав сопілки, Анастасі стріляв із лука, один з Антоніїв сидів навпочіпки біля мурашника й вивчав життя мурашок, Альберт збирав жолуді й каштани, а я бавився своїми гудзиками, викладаючи з них різні фігурки.

Пан Ляпка був не в гуморі. Після сварки з Філіпом він узагалі дуже змінився. Я не розумів, що його може єднати з Філіпом. Мене дивувало, як це перукар, постачальник веснянок, наважився гримати на пана Ляпку, ще й грюкати дверима. Тим часом, починаючи з цього дня, в академії все пішло шкереберть. Пан Ляпка якось понижчав, став похмуріший і весь час лагодив свою чарівну помпочку. Уроки замість нього дедалі частіше проводив Матеуш. На кухні в пана Ляпки пригорали страви, забарвлював він їх якимись несмачними кольорами, а коли дзвонили біля брами, щоразу підбігав до вікна й нервово посмикував себе за брову.

Того дня, про який оце йдеться, я склав із гудзиків фігурку зайця. Пан Ляпка підійшов до мене, схилився над зайцем і посипав його бронзовим порошком.

Заець ожив, скочив на ноги й шмигнув у двері, прихопивши із собою всі мої гудзики.

Пан Ляпка зареготав, але вмить спохмурнів і сказав:

— Мені відомі таємниці барв, порошоків, скелець, а з цим клятим Філіпом упоратися не можу! О, він завдасть мені чимало клопоту й горя! І де він тільки взявся на мою голову!

Мене це неабияк здивувало. Я не знав, що пан Ляпка може бути такий безпорадний.

Пан Ляпка вгадав мої думки, підступив ближче й прошепотів:

— Тільки тобі я й можу довіритись, бо ти мій найкращий учень. Філіп домагається, щоб я прийняв до академії двох його синів. Бо інакше він погрожує відібрати в нас усі веснянки. Він навіть імена для своїх хлопчиків придумав на "А". От побачиш, усе це дуже сумно скінчиться.

Тут пан Ляпка витяг з кишені жменю гудзиків, кинув їх на підлогу так, що вони самі утворили фігурку зайця, і, підстрибуючи на одній нозі, вийшов з кімнати.

Я подумав, що слід розшукати Матеуша і якнай докладніше вивідати, чого це пан Ляпка боїться Філіпа.

Щонеділі Матеуш літав у казку про Солов'я й Троянду на урок солов'їного співу. Я пішов до парку, сподіваючись зустріти його, коли він вертатиметься додому.

Опинившись у парку, я почув незвичайний гомін. Листя шамотіло, здригалися кущі, погойдувались трави, ніби сила-силенна непомітних для ока істот пересувалася по землі, обминаючи алеї і стежки.

Я кинувся в той бік, звідки долинав гомін, і вибіг до ставу. Тільки тут я збагнув, що сталося. Води у ставку не було. Риба відчайдушно звивалася в мулі, а безліч жаб та раків розповзалось врізнобіч шукати собі нового пристановиська.

Я пішов поряд із процесією й попереду побачив жабку з малесенькою короною на голові. Це була вже знайома мені Царівна-жаба.

— Я впізнала тебе, хлопче. Ти недавно навідувався до моєї казки й дуже мені сподобався. Бачиш, яке скоїлось лихо? Пан Ляпка нащось викачав із ставка всю воду, лишивши його мешканців напризволяще. Я поспішила із свого підземного палацу, щоб допомогти їм. Жаба, навіть якщо вона з іншої казки, швидше порозуміється із жабою, аніж пан Ляпка. Тож і не дивно, що мої земляки з вашого ставу пішли за мною.

— А куди ж ти їх ведеш, Царівно-жабо? — спитав я, розчулений.

— Сама не знаю,— відповіла вона.— Можливо, до казки про зачароване озеро, а може, до ставу з казки про зелену Мавку.

— Ми хочемо до ставу! — хором залементували жаби.

Вони підстрибували дуже високо, і все це скидалось на жаб'ячий цирк, якщо такий буває.

Раки повзли мовчки, дещо віддаля, важко ворущачи клешнями. Їх було дуже багато. Куди більше, ніж жаб. Деякі з них геть запарились й розчервонілись, ніби їх скупали в окропі.

Від цієї журливої процесії не можна було відвести очей. Та я вчасно згадав про бідолашних риб, що лишилися без води, й, вибачившись перед Царівною-жабою, хотів був бігти, але мене зупинив її благальний голос:

— Адасю, зачекай-но! Пам'ятаєш, я дала тобі ключика? Він мені зараз дуже потрібен. Без нього я не попаду до жодної з казок. Прошу не для себе, а в ім'я цих нещасних: верни ключика.

— Ключика? — перепитав я.— Ключика? Я залюбки верну. Він мені зовсім не потрібен. Тільки ж треба згадати, де я його подів. Здається, він лишився в пана Ляпки. Стривай, я зараз гайну до нього.

Я не знав, із чого почати. Мені щиро хотілося допомогти жабам, та більше непокоїло, що буде з рибою. Я помчав до академії. Дорогою мене зустріли хлопці, і я про все розповів їм. Рибу вони взяли на себе.

Пана Ляпку з них ніхто не бачив. Я гасав по всій академії, та ні в кабінеті, ні в класах, ні в залі, ні на кухні його не було. Тоді я зійшов на горішній поверх і зазирнув до лікарні хворих речей.

Пан Ляпка був там. Але що він робив, годі навіть уявити. Крихітний, не більший за Хлопчика-мізинчика, він, ухопившись ніжками й ручками за маятник, навчав годинника ходити. Пан Ляпка розгойдувався на маятнику, як на гойдалці, й без упину вигукував:

— Тік-так, тік-так, тік-так!

У цю мить годинник заходився вибивати час, і пан Ляпка підхопив густим басом:

— Бім-бам-бом!

Побачивши мене, він зіскочив з маятника й тут-таки, у мене на очах, виріс.

— Завжди ви заважаєте! — буркнув він сердито.—

Чого тобі? Хіба не бачиш — мені ніколи, я навчаю годинника розмовляти.— Але зразу ж опанував себе і, як звичайно, ласкавим голосом сказав: — Даруй, Адасю! Не дивися на мене так. У всьому винен підлий Філіп. Він мене згубить. Я став меншати. Мені дедалі важче боротися за свій зріст. А тут ще одна неприємність. У мене в кишені спалахнули племінці свічки. Довелося заливати їх водою. Важко все це, ой як важко! Благаю, нікому про це не кажи. Гаразд? А що тебе привело до мене?

Я розповів панові Ляпці про те, якого лиха він заподіяв, вибравши воду із ставка, й попросив вернути мені ключика.

Моє сповіщення неабияк засмутило його.

— Жаль! Ой жаль! — зітхнув він.— Жаби не будуть більше складати нам вірші. Та мені не лишалося нічого іншого. Якби я не загасив вогників, до пня згоріла б уся академія. Доведеться зробити собі вогнетривку кишеню. Що ж його вдіяти з рибою? Гаразд, щось та придумаєм!.. Але ж ти просив віддати тобі ключика... Зараз... Зараз...

Він занишпорив у кишенях.

— Знаєш,— сказав він пошепки,— в мене ще одна неприємність. Після історії з Філіпом поглибшали мої кишені. Я ледве дістаю дна... Ось, нарешті знайшов твого ключика. На, передай Царівні-жабі й вибачся за мене.

Він знову ухопився за маятник і почав розгойдуватись, повторюючи:

— Тік-так, тік-так, тік-так!

Я гайнув до парку й поклав ключика Царівні-жабі до ніг.

— Я тобі дуже вдячна,— сказала Царівна-жаба.— А в нагороду візьми собі Жабенятчко-послухняточко. В скрутну хвилину воно стане тобі в пригоді.

Царівна-жаба сказала кілька слів по-жаб'ячи. З величезного жаб'ячого табуна вискочило малесеньке, завбільшки з муху, жабеня. Воно було яскраво-зеленого кольору й вилискувало, як полаковане.

— Візьми його,— сказала Царівна-жаба,— заховай у своїй чуприні й щодень давай йому по одному рисовому зернятку.

Я посадив бабенятко собі на голову — воно враз сховалося в моїй чуприні,— подякував Царівні й, перестрибуючи через жаб та раків, подався до ставу. Там я побачив пана Ляпку в гурті хлопців. Вигляд у нього був такий, як звичайно, тільки на зріст він став менший.

За його наказом хлопці принесли кілька великих кошиків і склали в них рибу.

— За мною! — скомандував пан Ляпка.—Згинаючись під вагою кошиків, ми пройшли каштановою алеєю, продерлися крізь малинник і вийшли до огорожі. Пан Ляпка зупинився перед хвірткою з написом "Казка про рибалку та рибку" й відімкнув замка. Ще здаля ми побачили рибалку, що стояв на березі моря й ловив неводом рибу. Рибалка усміхнувся й, не виймаючи з рота череп'яної люльки, привітався з нами.

Ми випустили рибу в море, а потім за порадою рибалки скупалися. День видався жаркий, і вода була тепла.

Коли ми вернулись до ставу, жаб і раків там уже не було. В рідкому мулі повзали самі черви та равлики.

Раптом над нами з'явився Матеуш. Він був дуже схвилюваний і щосили кричав:

— Ага, увна улька! Ага, увна улька!

Пан Ляпка перший здогадався, в чому річ, і поглянув на небо. Відтак він теж заволав:

— Увага! Надувна кулька!

Високо в небі з'явилася маленька цяточка. Вона швидко наближалась, і невдовзі ми побачили блакитну кульку з прив'язаним до неї кошичком.

Пан Ляпка дуже зрадів, задоволено потирив руки й весь час приказував:

— Моє око повертається з Місяця!

Коли кулька опустилася, пан Ляпка відклеїв пластир і вставив око на місце.

— Ні! Це щось неймовірне! — вигукнув він, аж захлинаючись від захоплення.— Такого ще нікому не випадало бачити! Ну й чудеса! Життя на Місяці чарівніше за будь-яку казку.

Ми заздрісно дивилися на пана Ляпку, а він не міг натішитися картинами, що їх зафіксувало його око, побувавши на Місяці.

Та ось пан Ляпка заспокоївся і сказав:

— Казка про мешканців Місяця затьмарить усі казки на світі! Ви тільки майте терпіння.

— А може, ви розкажете її зараз, пане професор? — запропонував Анастасі.

— На все свій час! — відповів пан Ляпка.— Тим паче, казкам. А тепер ходімо обідати. Після обіду я прочитаю вам сон, що наснився Адасеві Незгодці.

Почувши про це, хлопці дуже зраділи. Ми швиденько пообідали й зібралися в шкільному залі.

Пан Ляпка сів на кафедру, розгорнув грубу книжку, в якій було зібрано кращі сни, й почав читати:

Сон про сім склянок.

Мені снилось, що я прокинувся.

Пан Ляпка обернув усі стільці, столи, ослінчики, ліжка, вішалки, шафи та інші речі на хлопчиків, отож усіх нас стало понад сто душ.

— Сьогодні ми поїдемо в Китай,— повідомив пан Ляпка.

Я визирнув у вікно. На подвір'ї стояв маленький поїзд, злагоджений із сірникових коробочок, а за паровоза правив блакитний емальований чайник. Він був на колесах, і з

нього валувала пара.

Ми сіли до вагончиків, і, хоч як це дивно, всі помістилися.

Пан Ляпка осідлав чайника, й поїзд дав сигнал рушати.

Раптом небо вкрила велетенська хмара. Налетів страшний вітер і перевернув усі вагони, тобто сірникові коробочки.

Находила страшна гроза.

Тоді я подався до кухні, дістав із буфета сім склянок, поставив на тацю, витяг із комірчини стару драбину й виніс усе це на подвір'я.

Пара, що валувала з чайника, сягала хмари. Хмара загрозливо росла на очах, і пан Ляпка даремне намагався заткнути носик чайника пальцем.

— Адасю, порятуй мого поїзда! — вигукнув пан Ляпка, підстрибуючи разом із кришкою чайника.

Я прихилив драбину до стіни й, тримаючи лівою рукою тацю із склянками, подерся на дах академії.

Коли я виліз на найвищий щабель, драбина раптом видовжилась, сперлася на хмару, і я легко дістався до неї рукою.

Я взяв ложку,— її я теж прихопив на кухні,— й заходився подрібнювати хмару.

У першу склянку я зібрав дощ, у другу зшкріб і зсипав сніг. Третю склянку я виповнив градом, четверту — громом, п'яту — блискавкою, шосту — вітром.

Так у склянках опинилась уся хмара, я зібрав її з неба, як збирають вершки з молока, й небо зразу проясніло.

Я тільки не розумів, навіщо мені сьома склянка.

Коли я спустився додолу, поїзда вже не було. Хлопці перетворилися на срібні виделки й лежали рядочком на землі.

Тільки пан Ляпка й досі сидів верхи на чайникові, силкуючись заткнути йому носика.

Я поставив тацю з сімома склянками на траву й накрив хустинкою, як роблять факіри в цирку.

— Що ж ти наробив! — закричав пан Ляпка.— Ти вкрав хмару. Тепер ніколи не буде ні дощу, ні снігу, ба навіть вітру. Ми загинемо від посухи й спеки.

Я позирнув у небо. На ньому не було ані хмарини. І тут я збагнув, що це не небо, а блакитний емальований чайник, точнісінько такий, як і той, що на ньому сидить пан Ляпка, тільки набагато більший. Із чайника на землю струменіло сонячне проміння, певніше, золотий окріп. Спека ставала нестерпна.

Пан Ляпка не витримав і заходився швидко роздягатись, проте на ньому було стільки сюртуків, що роздягання, здавалось, не буде кінця-краю. Раптом я помітив, що із чуприни пана Ляпки заклубочився дим.

Я злякався, що пан Ляпка згорить, і, схопивши з таці склянку з дощем, вилив панові Ляпці на голову.

Ринула злива. Вона йшла знизу догори, ніби водограї, що били із землі.

— Снігу! — волав пан Ляпка.— Снігу, бо згорю!

Я схопив другу склянку, зачерпнув ложкою снігу й заходився обкладати панові Ляпці голову.

Несподівано сніг почав розлітатись по парку. З-під снігу вискочили срібні виделки й, стрибаючи, як очманілі, взялися грати в сніжки. Я впізнавав у них по черзі то Артура, то Альфреда, то Анастазі, то ще когось із хлопців.

Виделки підняли таку віхолу, що годі було хоч щось розгледіти. І я вирішив здмухати сніг вітром. Я взяв третю склянку й вихлюпнув із неї весь вітер.

Такого вітру я ніколи досі не бачив. Він налітав одночасно з усіх боків і здмухував геть усе, що траплялося йому на путі. Він розвіяв сніг і підкинув виделки так високо, що вони зависли в небі, як зорі. Стало дуже холодно. Я позирнув на пана Ляпку і в першу мить навіть не впізнав його. Він перетворився на сніговика й весело наспівував:

Дід Мороз через ліс

Везе снігу повен віз!

Я подумав, що пан Ляпка відморозив собі глузд і, вхопивши чайника, вилив йому на голову весь окріп.

Сніг розтав, потеплішало, й пан Ляпка розквітнув.

Спочатку на ньому з'явилися бруньки, потім листя, а далі його голову й руки вкрили проліски. Він зривав їх з себе, голосно прицмокував, їв і на весь голос виспівував:

Коли я поїм всі квіти,

Мине осінь, буде літо.

Та доброго гумору вистачило ненадовго. Бджоли, принаджені квітами, обсіли пана Ляпку з усіх боків, і не одна, мабуть, ужалила, бо він заскімлив, і з очей йому потекли великі краплі густого меду.

Не гаючись, я вхопив четверту склянку, із градом. Град був як великі шротини.

Я висипав град на долоню й заходився натирати ним панові Ляпці голову. Йому зразу покращало.

В цей час емальований чайник у небі перевернувся закіптюженим дном донизу.

Запала темрява. Тільки срібні виделки яскраво ряхтіли.

Тоді я дістав із п'ятої склянки блискавку й застромив її в землю.

Вона давала стільки світла, що було видно як удень.

— Я б охоче щось уже з'їв! — сказав мені пан Ляпка.

У мене нічого більше не було, крім склянки з громом.

— Чудово! — вигукнув пан Ляпка.— Хіба є щось смачніше за грім! Давай-но його сюди!

Я дістав грім і простяг панові Ляпці. Це була велика червона куля, схожа на плід гранату.

Пан Ляпка дістав із кишені складаного ножика, здер із грому шкурку, поділив на часточки і з насолодою з'їв.

Нараз пролунав оглушливий гуркіт. Пан Ляпка вибухнув і розлетівся на тисячу дрібнесеньких шматочків. Кожен із них перетворився на маленького пана Ляпку. Вони

весело витанцювували на траві й сміялися.

Я взяв одного з них, посадив у сьому склянку й відніс на кухню.

Коли це, волаючи казна-що, крізь квартиру влетіли срібні виделки, оточили мене з усіх боків, і дві з них, здається, Антоній та Альберт, стали видирати маленького пана Ляпку.

Я вилучив мить, поставив склянку в буфет і хряснув дверцятами.

Саме тут я й прокинувся.

Біля мого ліжка стояв уже справжній пан Ляпка. Він роздивлявся моє сонне люстерко й, посмикуючи брови, бурмотів:

— Сон про сім склянок... Сон про сім склянок. Ну й ну!"

Анатоль і Алойзі

У вересні не вщухали зливи. Ми не витикали носа з дому, гратися в парку й на майданчику стало зовсім неможливо. Пан Ляпка був похмурий, мовчазний. Одне слово, в академії запанувала нудьга.

Якось увечері пан Ляпка сказав, що не може жити без метеликів та квіток, отож лягатиме спати раніше.

Ми з ним попрощалися й собі подались до покоїв.

— Мені нудно,— зітхнув один з Альфредів.

— Як на мене,— раптом сказав Артур,— пана Ляпку спіткало нещастя. Ви помітили, що він став менший на зріст?

— Авжеж, авжеж! — підтакнув один з Антоніїв.— Пан Ляпка поменшав.

— А може, вийшла з ладу його чарівна помпочка? — висловив здогад Анастазі.

Я не приставав до розмови. Мені дуже хотілося спати. Я ліг у ліжко й зразу ж заснув.

Мені наснилося, що я молоток і пан Ляпка розбиває мною всі мої гудзики. Молоток грюкав на всю академію. Я прокинувся, але удари молотка й далі лунали у вухах. Я прислухався і збагнув, що стукіт долинав із парку і що хтось гамселить у браму.

Я розбудив Анастазі, й ми, накинувши плащі, присвічуючи ліхтариками, вибігли надвір. За брамою стояв перукар Філіп із двома незнайомими хлопцями. Всі троє були мокрі як хлющі. Анастазі відчинив браму і впустив нічних гостей.

— Знайомтеся! Нові учні пана Ляпки! — сказав Філіп і зареготав.— Майбутня гордість славнозвісної академії, ха-ха! Одного звать Анатоль, другого Алойзі. Обое на "А", ха-ха! Анатолу, привітайся, хай побачать, що ти гречний хлопчик!

Один із хлопців уклонився і сказав:

— Я Анатоль Кукуріку. А це мій менший брат Алойзі.— Він кивнув на другого хлопчину, якого вони з Філіпом тримали попідруки.

— Дуже приємно познайомитись,— ввічливо сказав Анастазі.— Але чого нам стояти під дощем? Заходьте, будь ласка.

Ми скинули мокрі плащі в передпокої. Анастазі провів гостей до їдальні. Очевидно, вони дуже стомилися, бо Алойзі, погойдуючись у кріслі, як китайський болванчик, зразу ж заснув.

Філіп сказав, що хотів привести хлоп'ят увечері, але довго блукав і тільки опівночі

втрапив на Шоколадну вулицю.

— Ви, мабуть, зголодніли? — запитав я.— Отож піду розбуджу пана Ляпку й доповім, що ви прийшли.

— Так, так, неодмінно розбуди пана Ляпку! — вигукнув Філіп і знову зареготав.— Я наготував для нього свіжих веснянок, ха-ха! Адже ви хочете побачити пана Ляпку, ха-ха! Чи не так, Анатолію?

— Це для мене неабияка честь,— ввічливо відповів хлопчик.

Я чимдуж побіг нагору й постукав у двері спальні пана Ляпки. Ніхто не подав голосу. Я постукав сильніше. Знову тихо. Тоді я постукав утретє. Пан Ляпка й далі спав чи просто не хотів відповідати. Я шарпнув двері. Вони були замкнені. Я загнував уже щосили, сподіваючись розбудити Матеуша. Та мені ніхто не відповів.

Тоді я вирішив піти на кухню, щоб самому приготувати гостям вечерю. Я дістав із комірчини глечик молока, хліб, масло, шмат сиру й засмажену курку, поставив усе на тацю й відчинив буфет, щоб узяти тарілки та склянки. Раптом в одній із склянок я помітив щось сіре. Мені здалося — то миша, і я, накривши склянку долонею, підніс її до світла. Те, що я побачив, мене вжахнуло. У склянці сидів пан Ляпка, крихітний пан Ляпка! Я виразно побачив його обличчя, його химерний одяг, ба навіть веснянки на носі. Він спокійно сидів у склянці і спав.

Обережно, двома пальцями, я вийняв його звідти й поклав на тарілку. Доторкнувшись до холодного фарфору, він прокинувся. Скочив на ноги, роззирнувся, дістав помпочку, приклав до вуха й тут-таки став більшати. Потім стрибнув із тарілки на стілець, із стільця на підлогу й перетворився на звичайного пана Ляпку.

Я стояв зовсім ошелешений, не знаючи, що й думати.

Пан Ляпка сердито подивився на мене й роздратовано промовив:

— Це сон! Розумієш? Безглуздий сон! Я забороняю тобі про це розповідати! Пан Ляпка тобі забороняє! Зрозумів? І щоб більше такі сни не повторювались!

Я попросив пробачення — нічого іншого мені не лишалося,— потім розповів панові Ляпці про те, що прийшов із хлопчиками Філіп.

— Упораєтесь і без мене,— сказав пан Ляпка.— Погодуй їх, і хай ідуть спати, а вранці я з ними поговорю. Філіпові постели в моєму кабінеті, на канапі. На добраніч! — і він вийшов, грюкнувши дверима.

Я вибіг слідом і побачив, як він шугнув по бильцях нагору.

"Ну й дива в академії",— подумав я, вертаючи на кухню. Взяв тацю з їжею і відніс до їдальні.

Алойзі й досі спав. Філіп та Анатоль заходилися їсти, зовсім на нього не зважаючи.

— Чи не розбудити вашого брата? — спитав Анастасі в Анатолія.— Він, мабуть, теж голодний.

— Ні, ні, не треба,— сказав Анатоль.— Сон замінить йому вечерю. Алойзі терпіти не може, коли його будять.

— Ось побачите, хлопці, цей сонний царевич стане гордістю вашої академії! — хихикнув Філіп, уминаючи курку.

По вечері Анастасі провів Філіпа в кабінет, а я подався до спальні послати хлопчикам.

Тільки-но я послав ліжка, як на порозі з'явилися Анастасі й Анатоль. Анатоль ніс на руках сонного братика.

— Він не любить, щоб його будили,— знову сказав Анатоль.— Не треба його роздягати, хай спить в одежі.

Ми обережно поклали Алойзі в ліжку, потім роздяглися самі й міцно заснули.

Прокинувся я раненько. Адже поява в академії нових учнів — то завжди подія. Я розповів про Анатolia й Алойзі Альфредові. Альфред розбудив Артура, Артур — Альберта, й за кілька хвилин спальня гула, ніби бджолиний вулик.

Коли Матеуш прийшов нас будити, всі ми були вже на ногах.

Хлопці з цікавістю розглядали новачків. Анатоль прокинувся від гамору, а його братик Алойзі досі ще спав.

Раптом двері розчинилися, і зайшов пан Ляпка. — Доброго ранку, хлопці! — сказав він весело.— Ну ж бо, де тут новенькі?

— Ось ми, пане професор. Мене звуть Анатоль Кукуріку, а це мій молодший брат.

Пан Ляпка мовчки позирнув на Анатolia й підійшов до Алойзі.

Він трохи постояв над ним, щось обмірковуючи, потім нахилився й гукнув Алойзі у вухо:

— Тебе звуть Алойзі, так? Алойзі й оком не кліпнув.

— Ти чуєш мене, Алойзі? — голосніше повторив пан Ляпка.

Алойзі лежав непорушно.

Пан Ляпка підняв йому повіки, глянув у очі, став терти йому щоки, чоло, ляскати по руках. Алойзі не прокидався.

— Так, так,— пробуркотів собі під ніс пан Ляпка.— Виявляється, Алойзі не людина, а лялька. Я завжди був проти, щоб брати до академії ляльок. Але тепер уже пізно. Алойзі привели вночі, вдавшись до шахрайства. Що ж, доведеться з ним поморочитися. Його треба буде навчити мислити, відчувати, розмовляти. Спробуємо, спробуємо. Адасю, візьми Альфреда, двох Антоніїв і перенесіть Алойзі в лікарню хворих речей. Сьогодні уроків не буде. У мене справи. Якщо немає дощу, йдіть із Матеушем у парк.

Він окрутився й вийшов з кімнати.

Ми заходились переносити Алойзі. Нічия допомога нам не знадобилася: Алойзі був легесенький, як пір'їнка. Коли я взяв його на руки, мене оточили хлопці й почали розглядати його. Якби не ця невагомість і непорушність, Алойзі нічим не відрізнявся б од живих людей. Голова, волосся, лице, губи, очі, лоб, ніс, підборіддя, руки й навіть нігті на пальцях — усе було як справжнісіньке. З першого погляду годі було здогадатися, що Алойзі — лялька.

Його обличчя й руки були зроблені з теплої еластичної маси, схожої на людське тіло.

Той, хто злагодив цю незвичайну людиноподібну ляльку, заслуговував найвищої похвали.

Ми були в захваті. А ще нам було цікаво, чи зможе пан Ляпка оживити Алойзі.

Анатоль, що досі мовчав, пристав до нашої розмови і зі знанням діла заходився пояснювати, як злагоджено ляльку. Скориставшись з цього, я непомітно поніс Алойзі нагору, в лікарню хворих речей. Пан Ляпка давно вже чекав на мене.

— Поклади його на стіл,— сказав він, коли я увійшов.— Треба негайно братися до роботи.

— А можна мені лишитися? — запитав я несміливо.

— Навіть треба! — відповів пан Ляпка.— Мені і знадобиться твоя допомога.

Ми ще не встигли поснідати, й пан Ляпка почастував мене пілюльками для вирощування волосся. Потім звелів роздягти Алойзі.

Виявилося, що все ляльчине тіло вкрите тонким шаром рожевуватого металу.

Пан Ляпка дістав із кишені банку з маззю і сказав:

— Натирай Алойзі доти, поки під металевою шкірою з'являться кровоносні судини. Наберися терпіння, попрацювати доведеться чимало. Починай з ніг, а я поки заходжуся біля легенів та серця.

Ми працювали кілька годин поспіль. Пан Ляпка відгвинтив пластинку, що прикривала грудну клітку Алойзі, й довго копирсався в механізмові.

Мені від натирання зовсім стерпли руки, та я домігся свого. Під металевою шкірою Алойзі поволі почали проступати тонесенькі жилочки.

— Годі,— сказав пан Ляпка, не дивлячись у мій бік.— Тепер берися до рук.

Я заходився натирати маззю плечі й руки Алойзі. Закінчив роботу одночасно із дзвінком на обід.

Пан Ляпка, зашарівшись од задоволення, випростався, пригвинтив назад пластинку і сказав захоплено:

— Чудово! Блискуче! Йди обідай, а я йому, сердешненькому, тим часом вправлю мізки.

Я нехотя залишив лікарню й побрів до їдальні. Першим підскочив до мене Анатоль, за ним усі хлопці. Вони навперебій питали:

— Алойзі вже ходить?

— Він розмовляє?

— Що робить пан Ляпка?

— Коли він зійде вниз?

— А що в Алойзі у голові?

— Він навчився мислити?

Я розповів про все, що бачив, і заходився їсти, щоб швидше вернутися до лікарні.

Коли я доїдав десерт, з коридора долинули кроки. Двадцять пар очей втупилися в двері.

Ті тихо розчинились, і ми побачили Алойзі, якого підтримував пан Ляпка.

Боязко й невміло переставляючи ноги, Алойзі прямцем ішов до нас, повертаючи голову то в той, то в той бік і химерно розмахуючи лівою рукою.

— Ось він! — урочисто вигукнув пан Ляпка.— Pozнайомтеся з новим товаришем.

— Добридень, Алойзі,— привітався Анатоль, захоплено дивлячись на ляльку.
— Здрастуй,— відповів Алойзі, заїкаючись на кожному складі.
— Скажи, як тебе звати! — гукнув йому над вухом пан Ляпка.
— А-лой-зі Ку-ку-ку...— раптом закував він, повторюючи перший склад свого прізвища.

Пан Ляпка розкрив йому рота й загвинтив якогось гвинтика під язиком.

— Ану спробуй ще раз.

Алойзі з полегкістю зітхнув і відповів плавніше:

— Алойзі Ку-ку-рі-ку. Мене звати Алойзі Ку-ку-рі-ку.

— Чудово! — заплескав у долоні пан Ляпка.— Дивовижно! А тепер сідай до столу. Хлопці, дайте йому чогось поїсти.

Алойзі так само повільно, обережно підступив до столу, сів на стілець і сказав глухуватим голосом:

— Дай-те мені їсти.

Один з Антоніїв подав йому тарілку з макаронами й виделку. Алойзі незграбно затис виделку в кулаці й заходився їсти. Макарони падали на підлогу, вилітали з рота. Але ті, що попадали в рот він охоче жував і ковтав.

— Смачно! — сказав Алойзі, коли тарілка спорожніла.

Він досить швидко навчився і їсти, й ходити, й розмовляти. За годину Алойзі вже komponував складні речення. А ввечері завів із паном Ляпкою тривалу розмову про академію.

Другого дня ми повели його гуляти в парк. Ходив він уже як усі й навіть спробував бігти з Анатолем наввипередки, проте перечепився ногою за ногу і впав.

Він навчився їсти ножом і виделкою, а на третій день сам умився, зачесався і вдягнувся.

За тиждень нікому й на думку не спало б, що Алойзі — звичайна лялька, яку оживив пан Ляпка.

Казка про місячних жителів

Коли ми вранці своїм звичаєм принесли панові Ляпці наші сонні люстерка, він урочисто оголосив:

— Слухайте, хлопчики! Завтра, рівно об одинадцятій ранку, в нашій академії почнеться велике свято. Ви, певне, здогадуєтесь, у чому річ. Я розповім, що бачило моє праве око на Місяці, тобто казку про місячних жителів. Я запросив на свято всі сусідні казки і втричі збільшив шкільний зал, щоб усім вистачило місця. На сьогодні призначаю прибирання. Ви маєте бути причесані, ошатні, гарні. В академії наведіть бездоганний порядок. По вказівки звертайтеся до Матеуша. Я готуватиму частування. Прошу мені не заважати. Сподіваюсь, на вас можна покластися?

— Можна, пане професор! — відповіли ми хором. І тут-таки взялися до роботи.

Одні вибивали крісла й килими, другі натирали підлогу, треті мили вікна, замітали алеї, чистили взуття, четверті купалися. Одне слово, повсюди кипіла робота.

Матеуш весь час кружляв над нами, зазірав у кожную шпарину, квапив нас, стежив,

щоб ми робили все якнайкраще.

Ніщо, здавалося, не завадить нам довести роботу до кінця.

Та сталось інакше.

На чистій, щойно натертій підлозі в кабінеті пана Ляпки хтозна-звідкіля з'явилася чорнильна калюжа. Із подушок, що провітрювались у дворі, вилетів пух і обліпив килими, канапи, крісла, одержу, отож усе довелося чистити знову. Здавалося, чиясь невидима рука порозпанахувала подушки ножом. Та це ще не все. Постелі, занавіски, білизна в спальні були вимазані сажою. Один з Адамів, присівши на канапу, роздер штани, бо під оббивкою стирчали гострі цвяхи.

Стільці були обквецяні клеєм. У ванній хтось поодкручував крани, і вода затопила не тільки ванну, а й кухню; пан Ляпка мусив озутися в глибокі галоші.

Ми ніяк не могли збагнути, хто все це коїть. Було прикро, що робота зводилася нанівець, і ми підозріло позирали один на одного.

По обіді все з'ясувалося.

Піднімаючись на другий поверх, Артур побачив крізь прочинені двері, що Алойзі перерізає ножицями електричний провід. Артур негайно покликав мене. Вгледівши нас, Алойзі недорікувато засміявся, але й далі робив своє.

Я вихопив у нього ножиці. Це його так розлютило, що він пхнув ногою столика й перевернув його разом з усім, що на ньому стояло.

— Алойзі, схаменися! — вигукнув Артур.

— Не хочу схаменутися! — заволав Алойзі.— Я буду все ламати, бо мені так подобається. Це я вилив чорнило, я порозпорював подушки, я вимазав усе в сажу. І що ви мені зробите? Нічого! Тільки спробуйте заважати, я спляю всю вашу казарму. Ясно?!

Ми перелякалися й побігли на кухню — скаржитись панові Ляпці.

З несподіванки він випустив із рук торта.

— Я знав, Алойзі щось та накоїть,— заклопотано сказав він.— Жахливо. Але дайте йому спокій, хлопчики, тут винуватий механізм. Алойзі навмисне зробили таким. Це діло Філіпових рук. І тут я безсилий. Розумієте? Без-си-лий!

Запала тривала мовчанка. Потім пан Ляпка заговорив знову:

— Механізм Алойзі — для мене загадка. Це Філіпова таємниця. Ми маємо бути поблажливі й терпеливі. Адже, правду кажучи, він усіх вас обійшов у науках. Це просто чудо. Він уже навчився всього. Ба навіть розмовляти по-китайськи. Я підозрюю, це він з'їв мого китайського словника. Ніде не можу його знайти... Гадаю, Алойзі і сам схаменеться, побачивши, що на нього не зважають.

Ми понуро вийшли з кухні.

Анатоль видався нам славним хлопчиною і щирим товаришем, а Алойзі був просто нестерпний. Він кепкував з нас, зухвало розмовляв з паном Ляпкою, не давав нам уночі спати, висмикував Матеушеві з хвоста пір'я. Спочатку ми не звертали на нього уваги, та невдовзі стали уникати його, отож дозвілля він проводив самотою чи в товаристві Анатолія, якого завжди мучив, бив і щипав.

Алойзі був жахливим створінням, хоч і виказував великі здібності.

Треба було на якийсь час відвернути його увагу. Я вирішив пожертвувати собою в ім'я загального діла й покликав його в парк ловити щигликів.

Алойзі згодився. Ми зірвали кілька будяків для принади, поставили сільце, а самі засіли в кущах.

— Нудно в академії,— пустився на відвертість Алойзі.— Телепні ви, що терпите свого пана Ляпку. За першої можливості я втечу. Це напевне.

Я нічого не сказав на те, а він повів далі:

— І нащо пан Ляпка навчив мене мислити? Можна було б обійтися й без цього. Я знаю, що не схожий на вас, хоч зовні й нічим не відрізняюся. За це я вас і ненавиджу, а надто пана Ляпку. Я ще такого накою, от побачиш! Ви мене до нових віників будете пам'ятати.

Алойзі хтозна-як розходився, але незабаром стомився, поклав голову на руки й заснув.

Я тихцем підвівся, випустив на волю щиглика, що попав у сільце, й навшпиньки подався до академії.

Хлопці вже скрізь поприбирали. Кімнати й зали сяяли чистотою, аж очі вбирали.

Ми рано повечеряли й полягали спати.

Алойзі з нами не було, і ніхто про нього не згадав. Мабуть, він надумав заночувати в парку. Я ніскілечки з цього не дивувався, бо ж його тіло не відчувало холоду.

Другого дня ми всі по-святковому вдяглися, очікуючи гостей. Пан Ляпка замість звичайного сюртука одягнув брунатний фрак із зеленими вилогами й мовчки походжав по академії. Він був трошки нижчий, ніж напередодні, але в новому фракі це майже не помічалось.

О десятій почали наїздити гості. Подвір'я зарясніло дивовижними створіннями, яких нині можна побачити хіба що в кіно чи театрі.

Стояла пізня осінь, але в саду пригрівало сонце. Квітники й оранжереї несподівано розквітли.

До ґанку під'їздили візки, визолочені карети, в повітрі ширяли килими-самольоти, летючі скрині. Королеви і принцеси виступали в супроводі почту і пажів. Усі алеї парку виповнили гноми і карлики; їх було не менше, аніж раків та жаб, коли пан Ляпка осушив став. Приїхали герої найвідоміших казок: Кіт у чоботях, Курочка ряба, Нерозважливе ведмежа, Сіренький цапок, Качка-дивачка, Хитра лисиця, Журавель і Чапля, Цвіркун і Мурашка. Русалка примчала у скляній кареті-акваріумі з водою, а довкола неї спліскували Золоті рибки.

З усіма гостями пан Ляпка був добре знайомий. Навіть найзначніші принци вважали за неабияку честь потрапити в гостину до пана Ляпки. Яке щастя, думав я, бути учнем такої славнозвісної людини!

Шкільний зал, після того як пан Ляпка його розширив, став такий просторий, що, якби гостей було утрое, а то й учетверо більше, місця вистачило б усім.

Нам "доручили слугувати гостям. Ми розносили на тацях і у вазах наготовлені

паном Ляпкою почастунки. Тут були торти, тістечка, шоколад, цукати, горіхи, пряники, морозиво, варення, виноград, спеціальні страви, наготовлені для гостей із східних казок, ба навіть компот із барвистих скелець, метеликів і герані.

Ласунів ми частували пілюльками для вирощування волосся, сонними пілюльками й зеленою настоянкою.

Жабеняточко-послухняточко, сидючи в мене за вухом, підказувало, кого чим пригощати.

Коли всі гості зібралися й повсідалися на свої місця, ми вишикувалися біля стіни. Рівно об одинадцятій пан Ляпка зійшов на кафедру. В брунатному фракку, з Матеушем на плечі, з пишною чуприною й безліччю веснянок на обличчі, він мав чудовий вигляд.

У залі запала тиша.

Пан Ляпка відкашлявся й почав:

За лісами, за морями,

Де ніхто не мешка,

Простяглася в світ безмежний

Несходима стежка.

Бігла стежка дика

Повз хмару велику

І небавом уткнулася

В Місяця-мандрику.

Моє праве око

Аж там побувало

І все, що спізнало,

Мені розказало.

Поверхня Місяця вкрита горами з міді, срібла й заліза. Гори всередині густо змережені довжелезними звивистими коридорами, що ведуть до печер.

А в печерах мешкають жителі Місяця — місячани.

На поверхні Місяця панує дикий холод, і тому місячани ніколи не виходять із своїх печер. Вузькими коридорами місячани спускаються в глибіню планети й довбають металевий ґрунт. Вони настирливі й працелюбні, як мурахи.

Рослин і тварин на Місяці немає; крім місячан, там не побачиш жодної живої істоти.

Все тіло в місячан — із каламутної рідини кольору хмари, воно вкрите тонкою еластичною шкіркою, схожою на желатину, й може прибирати будь-якої форми.

У кожного місячанина є скляна посуда, в якій він перебуває весь вільний час. Кожна посуда особливої форми, завдяки чому місячани й відрізняються один від одного.

У помешканнях місячан багато дивовижних речей з міді й заліза. Тут і кола, й квадрати, й куби, й поставлені на триніжки та розвішані по стінах тарілки та миски.

Вогнем місячани не користуються. Вони самі випромінюють світло. їдять вони зелені кульки, які виготовляють із видобутої міді, а перемовляються з допомогою

звуків, схожих на срібний дзвін.

Місячани не ходять, як ми, а плавають, наче хмари. В роботі вони використовують не інструменти, а промені, що їх самі ж і випромінюють.

У південній півкулі Місяця, у Великій Срібній Горі, живе грізний і могутній повелитель місячан, король Неслух. Це єдиний місячанин, тіло якого має певну форму, й тому він не користується скляною посудиною. Король Неслух дуже схожий на людину. В нього є руки, ноги, але поки що йому бракує обличчя. Голова його являє велику гладеньку кулю.

У короля Неслуха є довгий вузький меч. Цим мечем він пронизує всіх підданих, що завинили перед ним.

Якось король Неслух порушив звичай свого народу й вийшов на поверхню Срібної Гори. Саме тоді й сталася подія, якої ніхто не міг передбачити...

Тут пан Ляпка урвав розповідь і насторожився. З парку долинув крик, затріщало гілля, почувся брязкіт розбитого скла. Там коїлося щось неймовірне.

Гамір швидко наближався. Раптом двері рвучко розчинилися, й на поріг ступив Алойзі.

Розпатланий, брудний, він грізно вимахував грубою сучкуватою палицею.

Обличчя його було спотворене люттю.

— Он ви де, пане Ляпка! — загорлав він так гучно, що в мене мурахи по спині побігли.— Балюєте без мене? Так?! Мене, значить, вирядили щигликів годувати, а самі казочки торочите? Ану геть — щоб і духу тут вашого не було! — І почав вимахувати палицею над головами переляканих гостей.

Панові Ляпці відібрало мову, в нього нервово сіпалася брова.

Алойзі підскочив до святкового столу і щосили торохнув по ньому палицею. Стіл затріщав. Скалки фарфору та скла разом із варенням і кремом полетіли просто межі очі гостям, що сиділи поблизу.

Анатоль спробував угамувати Алойзі, але той одним ударом кулака звалив його на підлогу.

У залі зчинився шарварок.

Одна королева й дві юні принцеси знепритомніли, інші гості посхоплювалися з місць і хто в двері, хто у вікно кинулись навтьоки.

Пан Ляпка отетеріло втупився в Алойзі, він не міг зронити й слова і тільки ще трошки понищав.

— Гей ви, добродії й добродійки! — зарепетував Алойзі.— Ану уривайте звідціля! Ох ти ж, Гидке каченя, мерщій качуляй, поки я тебе не порішив! А тобі, Мурашко-музико, ще й повторювати треба, так? Геть! Тепер я гуляю! Ха-ха-ха!

Раптом із натовпу переляканих гостей вийшла висока вродлива жінка з гордою поставою. Вона підступила до Алойзі й грізно промовила:

— Я Повелителька ляльок. Наказую тобі забиратися звідси!

Та Алойзі був незвичайною лялькою, і влада Повелительки ляльок не мала проти нього сили. Він розреготався їй у вічі, повернувся спиною і, розштовхуючи гостей,

закричав:

— Це ще не все, пане Ляпка! Я всю академію на друзки рознесу! Ясно? На друзки! Альфред не втримався й заплакав.

Хлопці стояли ошелешені й мовчки дивилися на пана Ляпку. Я тремтів од гніву та образи.

Зал поступово спорожнів.

З двору долинав гуркіт екіпажів, що квапливо роз'їжджалися. Непритомну королеву пажі винесли на руках.

У залі лишилися тільки ми та пан Ляпка. Він стояв непорушно, в тій самій позі, й некліпно дивився поперед себе.

Зал знову зменшився і став такий, як раніше. Небо заснували хмари, припустив дрібний осінній дощик.

Алойзі з неприхованою зловтіхою розсівся у кріслі навпроти пана Ляпки і з викликом засвистів.

Аж ось пан Ляпка отямився. Він окинув оком порожній зал, позирнув на нас — ми й досі стояли попід стіною,— потім на Алойзі і сказав, ніби нічого й не сталося:

— Шкода, хлопчики, що я не закінчив казки про місячних жителів. Доведеться відкласти її до наступної книжки. Шкода. Здається, час обідати. Чи не так, Матеуше?

— Авда, авда! — вигукнув Матеуш і полетів до їдальні.

Пан Ляпка пройшов повз Алойзі, не зважаючи на нього, здійнявся в повітря й полетів слідом за Матеушем, притримуючи поли брунатного фрака.

Он який це був шляхетний чоловік!

Таємниці пана Ляпки

Коли півроку тому я брався до цих нотаток, то й гадки не мав, що доведеться розповідати стільки дивовижних історій.

А останніми днями додалося так багато подій, що й міри немає. І головне, з певного часу щось незбагненне почало коїтися з самим паном Ляпкою.

Передусім ми стали помічати, як виходить із ладу його чарівна помпочка. Пан Ляпка щодень меншав та меншав і жодного разу не набув своєї первісної подоби. Це неабияк дратувало його, він ставав похмуріший і будь-якої миті міг поринути в гнітючу задуму. Якось пан Ляпка замислився, їдучи своїм звичаєм нагору, й кілька годин просидів між двох поверхів на бильцях. Іншого разу, літаючи над столом із коновкою в руці, він забув, що ширяє в повітрі, глибоко замислився, впав у миску з баранячою смаженою і навіть не помітив цього.

Та найголовніше, як я сказав, було те, що він без упину меншав. Навіть Альфред, найменший між нас, тепер був вищий проти пана Ляпки на цілу голову.

— От побачите: якщо так триватиме й далі, то десь за місяць пан Ляпка зникне зовсім,— кепкував Алойзі.

Правду кажучи, все, що Алойзі коїв у академії, переступало будь-які межі.

Після скандалу з казками ніхто вже не міг дати йому ніякої ради, а пан Ляпка ніби не помічав його капостей.

Алойзі прокидався, коли йому заманеться, прогулював уроки, на сонних люстерках малював на пана Ляпку карикатури, без дозволу заходив до кухні й кидав у каструлі жаб і павуків, голкою проколював панові Ляпці надувні кульки, а всім нам без кінця надокучав. Ми ненавиділи його й відпочивали тільки тоді, як Алойзі засинав або виходив у парк.

Пан Ляпка все йому дозволяв, ніби чогось боявся. Мало того. Що дужче виявлялася зухвалість Алойзі, то кволішими ставали воля й сила пана Ляпки. Він щодалі рідше з'являвся на кухні й забував годувати нас, не дбав про свої веснянки, й навіть пілюльок для вирощування волосся не вживав, через що став зовсім лисий, безвусий і безбородий.

Але змінився не тільки пан Ляпка. Трохи осіла будівля академії, понижчали кімнати, меблі, й усі інші речі подрібнішали, ліжка зробилися коротші. Парк, що досі був схожий на безмежну пущу, теж поменшав і став рідший, а могутні дуби й буки обернулися на мізерні деревця.

Хоч зміни ці відбувалися досить повільно й поступово, але за місяць вони стали такі виразні, що всіх нас охопила тривога і страх.

Тільки Алойзі був бадьорий, горлав пісень, висвистував, гримав дверима, вибивав камінням барвисті шибки, дражнив Матеуша й подеколи ставав просто нестерпним.

Пан Ляпка мовчки приглядався до нього, заклопотано чухав лисину й засинав, забуваючи напиться зеленої настоянки.

Ми розуміли — нашій рідній академії настає кінець.

Напередодні Нового року пан Ляпка зібрав усіх нас у шкільному залі й зажурено сказав:

— Любі мої хлоп'ята, ви не могли не помітити всього того, що останнім часом коїться. Бачите, як я поменшав. Розмовляючи з вами, мушу ставати на стілець, щоб ви мене бачили з-за кафедри. Усе довкола вас теж меншає й дрібнішає. І ви, звісно, здогадуєтесь, у чому річ. Так, так, казка про мою академію наближається до кінця. Будьте готові до того, що невдовзі академія зникне, а з нею зникну і я. Прикро мені розлучатися з вами. Ми прожили разом майже цілий рік, нам було весело і приємно, та все має свій кінець.

— А що буде з нами, пане професор? — запитав Анастасі, тамуючи сльози.

Пан Ляпка розчулено глянув на нього і, якось мить помовчавши, сказав:

— Любий Анастасі, в кожного з вас є своя домівка, до неї ви й повернетесь. Принаймні запам'ятай, що сьогодні опівночі тобі слід відімкнути браму, а ключа кинути в ставок. Я недалеко від берега спеціально прорубав ополонку. На цьому й скінчиться казка про академію пана Ляпки.

Всі ми посмутніли. Обступивши пана Ляпку, ми заходилися цілувати йому руки, маленькі, як у дитини.

Пан Ляпка пригортав нас до себе, похитував лисою головою й непомітно змахував з очей сльози.

Я довіку не забуду цієї зворушливої сцени.

Тим часом настав вечір. За вікном падав сніг, і срібні пластівці сідали на шибки.

Пан Ляпка відчинив квартиру, позирнув на небо й, лагідно усміхнувшись до нас, сказав:

— Годі, любі мої хлоп'ята, сумувати. Ходіте нагору, там чекає на вас приємна несподіванка.

Він легко, як пір'інка, злетів по бильцях на другий поверх, а ми всі, перестрибуючи по кілька сходинок, подалися за ним. Коли ми опинились нагорі, пан Ляпка дістав в'язку ключів і повідмикав ними всі двері. Проте морок був такий густий, що ми нічогосінько не могли розгледіти.

Пан Ляпка дістав із вогнетривкої кишеньки пломінець свічки і зайшов до однієї з кімнат.

За мить там заблимало багато вогників, і стало ясно як удень. Ми були вражені. Серед величезного залу стояла на диво гарна ялинка, зверху донизу прикрашена безліччю свічок. На її вітах висіли барвисті гірлянди, золоті та срібні нитки й інші прикраси, і вся вона була обсипана пластівцями штучного снігу. Довкола ялинки стояли із святковими почастунками столи.

Ми повсідалися за них з веселим гамором.

Я глянув навкруги й відзначив, що ми в залі, де була лікарня хворих речей. Я навіть упізнав знайомі меблі: стіл, крісла, табуретки, годинник. Усе це донедавна являло купу непотребу, але, вилікуване паном Ляпкою, зараз вилискувало свіжою політурою і видавалося зовсім новим.

Пан Ляпка, попри свою звичку, сів разом з нами і з апетитом ласував рибою, що лежала на тарілках.

По вечері всі ми стали довкола ялинки, й пан Ляпка, вирядившись Дідом Морозом, почав роздавати нам новорічні подарунки.

Коли дійшла черга до Алойзі, виявилось, що його між нами немає, та й за вечерею не було.

Пан Ляпка дуже занепокоївся.

— Де ж це Алойзі? Що з ним? Матеуше, негайно знайди його.

Переляканий Анатоль схопився з місця й заволав:

— Пане професор, я знаю, де він! Я просив його і благав не робити цього. Але він не послухався мене.

Пан Ляпка підбіг до Анатолія і, блідий як полотно, вхопив його за плече:

— Кажи! Кажи! Де Алойзі?

— Він у кімнаті таємниць пана професора,— заїкаючись, прошепотів Анатоль і безсило опустився в крісло.

Я із страхом позирнув на стелю. Там чулися чийсь кроки.

Пан Ляпка одним духом підскочив до вікна, відчинив квартиру й вихопився назовні.

Ми розуміли — сталося щось жахливе. Жоден із нас ніколи не насмілювався б проникнути в таємниці пана Ляпки. Ми знали, чим це загрожує. Щонайменше довелося би розпрощатися з академією. Ми надто шанували пана Ляпку, й ніхто з нас не

зважився б порушити його наказу.

Дозволити собі таку зухвалість міг тільки Алойзі, ця ненависна нам, зарозуміла, пихата лялька.

Вкрай перелякані, ми чекали, що буде далі.

Раптом двері розчинились, і на поріг ступив Алойзі. Він був весь у сажі, а в руках тримав невеличку скриньку з чорного дерева.

— Ось де таємниці пана Ляпки! — заволав він, відхекуючись.— Зараз я вам покажу. Побачите, що це за таємниці, ха-ха-ха!

Він поставив скриньку на стіл, відкрив відмичкою й витрусив із неї кільканадцять фарфорових табличок, змережених дрібними китайськими ієрогліфами.

Ми не розуміли, що там написано, бо ніхто з нас не знав китайської мови. А ще нас вразив вигляд Алойзі та його зухвалість.

— Тільки я тут умію читати по-китайськи! — чванькувато вигукнув він.— Тільки я спроможний проникнути в таємниці пана Ляпки. Зараз дізнаємось, хто він, цей зарозумілий дивак. Ха-ха-ха!

Нараз у кватирці з'явилося бліде, перекошене від образи лице нашого професора. Коли пан Ляпка влетів до залу, ми побачили, що він удвічі менший, ніж був кілька хвилин тому. Зростом він скидався на п'ятирічне хлоп'я.

Алойзі побачив, що не подужає вчитати китайського письма. Єдиним порухом руки він змів усі таблички на підлогу й заходився топтати їх підборами на дрібні скалки.

Всі ми були такі спантеличені, що жоден не став йому на заваді.

— Ти знищив мої таємниці, Алойзі,— сказав пан Ляпка спокійно і водночас суворо.— А я знищую тебе. Ти — витвір моїх рук і зараз од моєї руки загинеш.

По цих словах він приклав до вуха чарівну помпочку, кілька разів натис на неї, відтак ковтнув пару пілюльок для вирощування волосся і за мить перетворився на колишнього, великого і статечного пана Ляпку.

Зухвалість Алойзі наче вітром здмухнуло.

Пан Ляпка дістав із шафи велику шкіряну валізу, відкрив її і поставив на стіл. Потім підступив до Алойзі і, не мовивши й слова, посадив його на стіл поряд із валізою. Ми дивилися на все це, затамувавши віддих. Пан Ляпка взяв Алойзі за плече, відгвинтив йому праву руку і поклав до валізи. Те саме він зробив з лівою рукою та ногами. На столі лишився тільки тулуб з головою.

Алойзі мовчав, із жахом стежачи за тим, що робить пан Ляпка.

Пан Ляпка взяв його за голову обіруч і крутнув у лівий бік. Різьба легко піддалася, і невдовзі голова Алойзі відділилася від тулуба. Пан Ляпка відгвинтив тім'я і все, що було у Алойзі в голові, висипав у валізу: літери, звукові пластини, скляні рурки, а ще безліч коліщаток та пружинок.

Після цього пан Ляпка так само розібрав тулуб Алойзі. Разом із головою він поклав усе до валізи й замкнув її.

Всі ми з полегкістю зітхнули: Алойзі, цієї огидної ляльки, цієї карикатури на людину, більше не існувало.

Тільки в Анатолія бриніли на очах сльози.

— Ой, лишенько! — шепотів він.— Ой, лишенько! Що я тепер скажу Філіпові? Він же наказав мені пильнувати і стерегти Алойзі. Така була гарна лялька... Така гарна!

Тим часом пан Ляпка знову поменшав. Він повернув до нас своє здитиніле личко і сказав:

— Хай усе це вас не обходить, хлопці. Я здогадувався, що саме так і скінчиться наша казка. Алойзі викрав усі мої таємниці. На фарфорових табличках, які він побив і розтоптав, було записано всі премудрості, що їх розповів мені лікар Пай Хіво. Я вже не зможу наготувати вам страв із барвистих скелець, літати в повітрі, лікувати хворі речі. Я втратив здатність попадати до сусідніх казок. Одне слово, я тепер не маю чарівної сили, яка вславила мене і мою академію. А проте не будемо з цього приводу побиватися. Краще заспіваймо гарної колядки. Згода?

Та не встиг пан Ляпка скінчити, як розчинилися двері й до залу зайшов перукар Філіп. Шапка й кожух його були припорошені снігом, і весь він розчервонівся від морозу й люті.

— Чого це ви не відчиняєте брами? — загорлав він гнівно.— Щоб потрапити сюди, я мусив перелазити через мур. Йолопи! Обридла мені ваша академія! Анатолію, гайда додому. Де Алойзі?

Анатоль несміливо, якимось боком підступив до Філіпа.

— Алойзі... Алойзі... там... у тій валізі,— пробелькотів він.

Філіп підскочив до валізи, відкрив її і з жахом відсахнувся.

— Он воно що, пане Ляпка! — заскреготів він зубами.— Так ви дотримали свого слова? Я двадцять літ працював над цією лялькою, я носив вам веснянки й барвисті скельця, я віддав вам увесь свій капітал, щоб ви могли відкрити свою безглузду академію. За це ви повинні були зробити з Алойзі людину. А що зробили ви? Звели нанівець працю всього мого життя! Ні, це вам так не минеться. Далєбі, не минеться, пане Ляпка. Я вам покажу, на що здатен Філіп, коли жадає помсти. Я вам покажу!

Він дістав із бокової кишені бритву й підбіг до ялинки. Пан Ляпка не зронив ні слова, тільки став ще менший.

Філіп узявся до роботи. Лезом бритви він стинав на свічках племінці і ховав їх до кишені кожуха. В залі чимраз темнішало й темнішало і нарешті запав суцільний морок.

Що було далі, не знаю. Охоплений тривогою, я вибіг на сходи, скотився вниз і вискочив на подвір'я.

Стояла холодна груднева ніч. Снігопад уже скінчився, довкола все ряхтіло в місячному сяйві. І академія, і її мури, і парк були як на долоні.

Повз мене промчав Анастасі — і за якусь мить я почув, як він відімкнув замка. Анастасі відчинив браму, і я, наче крізь сон, побачив, що до брами біжать мої товариші.

Прощання з казкою

Просто в очі мені світив місяць, огортаючи все своїм таємничим сяйвом.

Я присів на лавці й відчув у всьому тілі гнітючу втому. Мене змагав сон, який я боров останнім зусиллям волі.

І тут сталося неймовірно: академія, що вже й так була вдвічі менша, ніж звичайно, почала ніби всихатися. Те саме відбувалося з парком та його мурами.

Мені паморочилось у голові, перед очима пливли червоні кола.

Академія меншала без упину!

Коли вона стала завбільшки з шафу, з її дверей вийшла якась постать і підступила до мене. То був пан Ляпка. Точнісінько такий, яким я бачив його в склянці.

Тим часом небо опустилося зовсім низько, й місяць завис у ньому так, як під стелею лампочка. Мур, що оточував академію, теж підступив ближче, і я побачив хвіртки, що вели до казок.

Час минав, і все навколо меншало й меншало...

Нарешті повіки мої склепилися, і я незчувся, як заснув. А коли за якийсь час знову розплющив очі, нічого навколо себе не впізнав.

Я був у кімнаті, освітленій великою круглою лампочкою. Академія перетворилася на клітку, і в ній, замкнений, сидів Матеуш. На місці парку слався чудовий зелений килим з витканими по ньому деревами, кущами й квітами. Мур перетворився на книжкові полиці, а хвіртка в мурі — на корінці книжок із викарбуваними золотом назвами. Тут були всі казки Андерсена і братів Грімм, казка про Лускунчика, про Рибалку та рибку, про Вовка, що вдавав із себе жебрака, про Гномів і сирітку Марисю, про Качку-дивачку й багато інших.

Я сидів на канапі, а в мене біля ніг стояв пан Ляпка. Він був убільшки з мій мізинчик, і годі було розрізнити, де в нього руки, де ноги,— сама тільки лиса голівка вилискувала при світлі лампи.

Я обережно взяв його двома пальцями й поставив собі на долоню. Ледве чутно пан Ляпка сказав:

— Бувай здоровий, Адасю! Мушу з тобою розпрощатися. Ти славний і добросердий хлопчик. Бажаю тобі в житті всього найкращого. Хтозна, може, ми ще зустрінемося в якійсь іншій казці.

По цих словах пан Ляпка знов поменшав. Він став завбільшки із сливу, а потім зробився як горішок ліщини.

І тут скоїлось найдивовижніше.

Пан Ляпка перестав бути паном Ляпкою й перетворився на гудзика! Звичайнісінького блідо-рожевого лискучого гудзика!

Матеуш, здавалося, тільки цього й чекав. Він випурхнув із клітки, сів мені на плече, потім скочив на долоню, вхопив у дзьоб гудзика й опустився на підлогу.

Ви, мабуть, і досі не здогадалися, що то був гудзик від чарівної богдыханської шапочки, чарівний гудзик лікаря Пай Хіво? А чи не спадало вам раніше на думку, що саме пан Ляпка був тим гудзиком, якого лікар Пай Хіво обернув на людину?

Що ж до мене, то я збагнув це тільки після чарівного Матеушевого перетворення. Нараз Матеуш почав рости. Крила його стали руками, ноги видовжились, а замість дзьоба проступили риси обличчя.

За якусь мить Матеуш зробився вищий від мене. Перш ніж я оговтався, переді

мною постав високий, добродій, чуприну якого злегка припорошила сивина.

Я чемно вклонився йому і сказав:

— Радий привітати вашу королівську світлість. Сподіваюся, ваша королівська світлість невдовзі успадкує трон свого батька.

Казав я все це не зовсім складно, бо в мене й хвилини не було обмірковувати свої слова. Матеуш уважно вислухав мене і раптом широко засміявся. Він погладив мене по обличчю і сказав:

— Любий хлопчику! Ніякий я не короленко. Просто я розповідав тобі казку, а ти повірив. Історію про короля, вовків я вигадав.

— Ну, а короленко? А лікар Пай Хіво? — здивовано спитав я.

— Казка завжди лишається казкою, хлопче,— усміхнувся він.

— То хто ж ти такий, Матеуше? І що все це має означати?! — вигукнув я, геть спантеличений.

— Я автор книжки про пана Ляпку,— відповів Матеуш.— Я вигадав цю повість, бо люблю фантастичні історії і, пишучи їх, маю з того неабияку втіху.

По цих словах він узяв зі столу розгорнуту книжку, згорнув її і поставив на полицю поряд з іншими казками.

На корінці книжки було написано:

Академія пана Ляпки.